

Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur – ISAK
LiU Norrköping

Vapstenskongflikten

Konsekvenser av samisk kultur och historia.

Elin Hermanson Vinka

Kandidatuppsats från programmet Kultur, samhälle, mediegestaltning

Linköpings universitet

Linköpings universitet, LiU Norrköping, 601 74 NORRKÖPING

Linköpings universitet

ISAK-Instutionen för studier av samhällsutveckling och kultur

ISRN: LIU-ISAK/KSM-G- -09/10- -SE

Handledare: Johanna Lärkner

Nyckelord: Vapsten, Same, Västerbotten, Konflikt, Västerbottenskuriren, Västerbottens Folkblad, Diskurs, Etnicitet, Fairclough, Winter Jörgensen, Hylland Eriksen

INLEDNING	4
SYFTE	5
FRÅGESTÄLLNINGAR	5
DISPOSITION	5
AVGRÄNSNING.....	6
<i>Västerbottens folkblad och Västerbottenskuriren</i>	6
MATERIAL	7
<i>Urval</i>	<i>Fel! Bokmärket är inte definierat.</i>
<i>Artiklar</i>	7
<i>Svårigheter</i>	8
VAPSTENKONFLIKTEN	8
NORDMALINGSMÅLET	8
STIG HARRY JOHANSSON NEKAS MEDLEMSKAP I SAMEBYN	8
GRUNDLÄGGANDE HISTORISK ÖVERBLICK	10
TIDIG HISTORIA OCH GEOGRAFI	10
<i>"Tvångsflyttningen"</i>	12
<i>Lagstiftningar</i>	13
<i>Inga sameer från området</i>	14
<i>Vapstens sameby geografiskt, då och nu</i>	15
DEN SAMISKA IDENTITETEN.....	16
<i>Lappar och den svenska befolkningen</i>	17
<i>Dagens samedefinition</i>	18
<i>Det samiska ursprunget, ett ursprung att skämmas för</i>	19
RENNÄRINGEN	21
<i>Från självförsörjning till marknadskraft</i>	21
<i>Två praktiker av renskötsel</i>	23
TEORI OCH METOD	24
DISKURS OCH DISKURSANALYS	24
<i>Diskursanalysen som paketlösning</i>	25
<i>De diskursanalytiska angreppssätten</i>	25
<i>Den kritiska diskursanalysen</i>	26
FAIRCLOUGHS KRITISKA DISKURSANALYS.....	26
<i>Tredimensionell modell</i>	27
<i>Intertextualitet och interdiskursivitet</i>	27
DEN KRITISKA DISKURSANALYSEN SOM METOD	28
ETNICITET	30
VAD ÄR ETNICITET	30
<i>Ursprungsbefolkningar</i>	31
<i>Föreställningen om ett gemensamt ursprung</i>	32
<i>Etnicitet under förändring</i>	33
ANALYS	35
RÄTTEN TILL MARK	35
<i>Debattartiklar</i>	35
<i>Journalistiska texter</i>	37
<i>Analytiska poänger</i>	37
DEN SAMISKA IDENTITETEN.....	39
<i>Debattartiklar</i>	39
<i>Journalistiska texter</i>	40
<i>Analytiska poänger</i>	41
RENNÄRINGEN	42
<i>Debattartiklar</i>	42
<i>Journalistiska texter</i>	43
<i>Analytiska poänger</i>	45
SLUTSATS	47
DISKUSSION	48
LITTERATURLISTA	50
BILAGA 1. KARTA	51
BILAGA 2. ARTIKLAR	52

INLEDNING

I alla år har jag med stolthet titulerat mig själv same och jag har låtit mitt efternamn symbolisera den mänskliga öronmärkningen som enligt mig givit mig rätten till tituleringen. Att jag knappt suttit på varken historisk information, språk eller traditionell samisk kultur har i detta fall verkat ovidkommande. Namnet kommer från min mors sida av släkten och är ett välkänt samiskt efternamn i Västerbotten.

Att vi inte arbetat inom rennäringen eller i någon större utsträckning deltagit i aktiviteter som rör den samiska kulturen har aldrig ifrågasatts eller förklarats utan jag har personligen hänvisat till dels egna föreställningar och dels till stoff av osammanhängande berättelser, fritt uppsnappat och hopklistrat.

För ungefärligen ett år sedan gläntades det på den dörr av information som dels kom att ligga till grund för viljan att ta mig an denna uppsats men också upptäckten av min egen historia och med det den icke så självklara samiska stoltheten som jag tidigare tagit för given. Att min släkt hanterat det samiska arvet som de gjort beror på en rad historiska och aktuella angelägenheter som i sig visat sig varit grogrund för stora splittringar i Västerbottens inland mellan samer i och utanför samebyn, Ortsbefolkningen och staten bland andra beslutsfattare. I mitt fall, och som också kommer att utgöra grunden för denna uppsats, handlar det om konflikten mellan Vapstens sameby, samerna utanför samebyn och Ortsbefolkningen i och runt Tärnaby då detta ligger inom mitt personliga intresseområde.

I och med denna nyvunna förförståelse samt ur förvirringen kring den egentliga konflikten föddes idén om en uppsats som har för avsikt att öka klarheten kring en pågående och infekterad konflikt som trots sin aktualitet knappast gjort sig förklarad. Då denna blev en återkommande frågeställning; hur en konflikt så omfattande lyckas framstå så pass anonym i inte bara de nationella nyheterna, utan även de lokala föddes idén om en studie av de lokala medierna och framställningen av konflikten i Västerbotten. Genom en studie av en rad texter som alla berör samebyn och samer lyckas jag komma åt hjärtefrågorna i konflikten idag men också skåda hur de olika aktörerna representeras, av varandra, sig själva och av utomstående.

SYFTE

Syftet med den här uppsatsen är att se hur lokal dagspress i Västerbottens län framställer konflikten i Västerbotten samt undersöka vad detta hanterande haft för konsekvenser när det gäller konfliktens reproduktion. Detta görs genom en analys av en rad artiklar skrivna i Västerbottens folkblad och Västerbottenskuriren. Fokus ligger på den rådande konflikten samt de bilder av densamma som förmedlas, detta i förhållande till hur den infallsvinkel som tidningarna själva väljer att förmedla kan tolkas utifrån ett etnicitetsperspektiv.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vilka diskurser återfinns i rapporteringen från den rådande konflikten mellan Vapstens sameby, övriga samer och övriga aktörer i Västerbottens folkblad och Västerbottenskuriren?
- Vad kan man, med hjälp av ovanstående, utläsa av detta i förhållande till konfliktens reproduktion?
- Vad kan man säga om konflikten som den framställs i Västerbottenskuriren och Västerbottens folkblad ur ett etnicitetsperspektiv?

DISPOSITION

Denna uppsats kommer till en början att i korthet förklara det material jag i min analys använt mig av. Vidare görs en genomgång av historiska angelägenheter som både ska fungera förklarande till det samiska samhällets utformning och idag aktuella utseende som en överskådlig bild över konfliktens uppkomst. Därefter kommer jag att förklara den teori och metod som använts för att angripa det tidigare nämnda materialet. I analysen appliceras den valda teorin på materialet med hjälp av metoden och jag avslutar uppsatsen med en slutsats och en diskussion.

AVGRÄNSNING

Jag har i denna uppsats valt att avgränsa mig till två dagstidningar i Västerbotten vars områden för nyhetsbevakning båda berör det aktuella området. Detta för att i största möjliga mån återge den bild som förmedlas i och genom dessa tidningar tillsammans. I första hand beroende på att de båda är de två mest lästa dagstidningarna i Västerbottens inland och att de båda aktivt verkar i inlandet i och med sina lokala redaktioner på mindre orter. Denna uppsats tittar inte på dagstidningen Norra Västerbotten då denna tidning inte i första hand täcker det geografiska området för Vapstens sameby. Anledningen till att jag inte valt studera samisk media beror på mitt eget intresse att kartlägga de medier som gör anspråk på att förmedla en objektiv helhetsbild, även till dem som står utanför konflikten samt inte riktar sig en specifik målgrupp. Artiklarna har begränsats beroende på sitt innehåll i förhållande till den historia som konflikten bestitter. Jag har i mitt urval avgränsat mig till ett tjugotal artiklar som alla speglar en sida av konflikten.

Anledningen till att jag väljer Vapstens sameby beror på att det är denna sameby och konflikten kring denna som ligger inom mitt personliga intresse. Dock kan analyserade artiklar visa sig ligga geografiskt utanför den valda samebyn men fortfarande på ett bra sätt förklara problematiken. I kommande stycke går jag igenom en historisk bakgrund som i sig skall fungera som förklaring och utveckling till den rådande konflikten över tid men innan dess kommer jag förklara Vapstenskongflikten i nutid.

VÄSTERBOTTENS FOLKBLAD OCH VÄSTERBOTTENSKURIREN

Västerbottenskuriren är en liberal morgontidning grundad i Umeå 1900 och är sedan 1916 en sexdagarstidning. År 2007 sålde Västerbottenskurirens upplaga 38 000 exemplar per dag. Västerbottens Folkblad är en socialdemokratisk sexdagarstidning, grundad 1917 i Umeå. 2002 övertogs Västerbottens folkblad av lokalkonkurrenten Västerbottens-Kuriren. Tidningen sålde år 2007 14 000 exemplar per dag.¹

¹ Nationalencyklopedien sökord; Västerbottens Folkblad, Västerbottenskuriren

MATERIAL

Det empiriska materialet som denna uppsats använder sig av kommer i första hand från de valda dagstidningarnas nätupplagor. Med hjälp av avgränsade och specificerade sökord hittas ett tjugotal artiklar som på ett eller annat sätt berör Vapstens sameby och de konflikter som florerar runt dem i inlandet. Då analysen i första hand avser att kartlägga den aktuella bilden av konflikten ingår i denna analys enbart artiklar från tidigast 2005. Tidigare historia presenteras under bakgrund. Att det i detta fall handlar om dagstidningar och inte övriga mediala arenor beror på att det i dagstidningens struktur finns utrymme för opinionsbildande och uttryck från mer än journalistens synvinkel, vilket skapar en intressant utgångspunkt för den kommande analysen. Jag har tittat på såväl debattartiklar som texter skrivna av journalister och i första hand fokuserat på de artiklar som tillsammans skapar en representativ bild över konflikten såsom den presenteras i historien, alltså de delar där meningsskiljaktigheter är av betydelse. Jag har på det här sättet försökt återskapa ett utsnitt av det som uttrycks genom tidningarna. Självklart är jag medveten om att ett fullgott återskapande av konfliktens utseende i tidningarna innebär ett alltför stort arbete och omfattande analys.

ARTIKLAR

Sökorden som används i de nätbaserade lokaltidningarnas sökmotorer är; vapsten, vapstens, vapstens sameby och same. Detta för att komma åt de artiklar som berör det aktuella området/sameby. Då såväl Västerbottenskuriren som Västerbottens folkblad är stationerade i Umeå och i stort sett de enda dagstidningarna i Västerbotten och i första hand täcker nyheter som rör det aktuella länet fungerar sökord som same och Vapsten utan att behöva vidareutvecklas eller spetsas i sin formulering. Detta medför ett brett, regionalt material. Jag kommer i denna uppsats bitvis att dela upp konflikten i tre kategorier. Detta för att underlätta läsningen men också för att förstå den mångbottnade grunden i konfliktsituationen. Uppdelningen tar i stort denna utformning;

- Rätten till mark, alltså frågor som rör historiskt ärvda marker, skogsavverkning och gruvnäringen samt åsikter om rätten till spridning av aska i fjällvärlden.
- Definitionen same samt kraven för medlemskap i samebyn.
- Rennäringen och sättet att bedriva den.

SVÅRIGHETER

Svante Isaksson tar i sin bok *När staten stal marken* upp en viktig poäng gällande forskning kring det samiska arvet, marken och tituleringen. Detta kan komma att spegla denna uppsats då jag medvetet valt att angripa en mycket infekterad historisk berättelse. Under en lång tid av konflikter, motsättningar och delade åsikter mellan i princip alla aktörer är informationen som finns nedpräntad inte bara åsiktspräglad utan även i vissa sammanhang direkt motsägelsefull. Den egentliga sanningen, beskriver Isaksson, beror på hur urvalet görs och vem som gör det.²

VAPSTENKONFLIKTEN

Att återge Vapstenskonflikten är ingenting som kan göras enkelt. Dels för att den beror på många långa och djupa historiska angelägenheter som jag senare i korthet skall försöka återge under *Grundläggande historia*. Men också för att konflikten förs på så många plan så det spektra av meningsskiljaktigheter inte kan knytas till två motstridiga parter, nivåer, åsikter, synsätt, förkunskaper eller något annat. Att förklara hur den yttrar sig blir således en uppsats i sig. För att skänka lite mer förståelse kommer jag dock ge ett par exempel på nutida motsättningar som kan ses som prov på Vapstenskonflikten och som också är återkommande i artiklarna.

NORDMALINGSMÅLET

1998 stämde Vapstens/Rans och Grans samebyar av över 120 fastighetsägare inom Nordmalings kommun. Fastighetsägarna menade att samerna inte hade historisk rätt till vinterbetet på deras marker. Rättegången som hölls i Umeå tingsrätt kom att bli en av de mest omfattade någonsin och varade i sju år. Samerna vann målet 2006 då tingsrätten förklarade att samerna, stärkta av historia, hade rättigheter till det omtvistade landet. De flesta fastighetsägarna överklagade dock tingsrättens dom till Hovrätten där de efter avslag sökte sig vidare till Högsta Domstolen. Högsta domstolen stod dock fast vid beslutet och markägarna förlorade målet.³

STIG HARRY JOHANSSON NEKAS MEDLEMSKAP I SAMEBYN

² Svante Isaksson, *När staten stal marken* Ord & Visor förlag, Skellefteå s .27

³ Pressmeddelande och bakgrundsfakta – Nordmalingsmålet i hovrätten

På 70-talet fick Stig Harry Johansson ärva ett renmärke. Han hade dock innan dess bedrivit småskalig renskötsel och hävdar att rennäring bedrivits inom familjen sedan 1600-talet inom det område som idag går under Vapstens sameby men han har nekats medlemskap i Vapsten av samebyn. Kammarrätten slog för ett par år sedan fast att Johanssons medlemskap i Samebyn bör vara giltigt men detta godkändes inte av samebyn då de inte ansåg att han bedrev den typ av renskötsel som de menar är gemensam och traditionell för Vapsten. Johansson har sedan dess vänt sig till såväl tingsrätten som hovrätten utan framgång.⁴

Som dessa två fall visar finns en grundläggande motsättning mellan Vapstens sameby och övrig befolkning med liknande intressen. Man kan i båda fallen anknyta till den historia som senare kommer att förklaras då man i det första fallet *Nordmalingsmålet* tar upp motsättningar som bottnar i geografiska omstruktureringar av landet som följd av statliga beslut och en konsekvens av nybyggandet inom det land som tidigare tillskrevs samerna. Det andra fallet, där Stig Harry Johansson nekas medlemskap i samebyn kan knytas till de historiska fakta kring samebyns utformande och det faktum att Vapstens sameby idag inte innehåller medlemmar som är historiskt bundna till området. Motsättningarna kan förenklas genom att påstå att Johansson anser sig ha den historiska rätten till renskötsel medan Vapsten anser sig ha den juridiska rätten. Liknande motsättningar uppdagas med jämna mellanrum och påminner om att historiska beslut och omständigheter i allra högsta grad är aktuella än idag.

Vidare kommer jag förklara den samiska bakgrunden med fokus på området kring Vapstens sameby för att ytterligare förtydliga grunderna till meningsskiljaktigheterna.

⁴ HD prövar inte medlemskap i Vapsten, SR.se

GRUNDLÄGGANDE HISTORISK ÖVERBLICK

Detta stycke har jag för avsikt att förklara den samiska historien och dess utveckling på så sätt att fortsatt läsning upplevs mer lättillgänglig. Den uppdelning av historien som presenteras är enbart utformad för att man med enkelhet skall kunna se tillbaka på historiekapitlet utifrån den konfliktgrund som historiekapitlet medför. I själva verket är historien naturligtvis inte uppdelad på detta sätt utan utgör tillsammans en väv av historia. Jag har i mitt urval koncentrerat mig på de händelser och händelseförlopp som spelat roll för den aktuella sakfrågan, *Vapstenskonflikten*, och därför kan tidslinjen mellan de olika huvudrubrikerna skilja sig från varandra. I detta kapitel talar jag inte bara om samer inom och utom Vapstens sameby utan anser att en kortare redogörelse för hela den svenska samiska historien är av vikt.

TIDIG HISTORIA OCH GEOGRAFI

Då man talar om den samiska befolkningen och den samiska kulturen är det en nödvändighet att förstå hur det samiska landet ser ut och hur det förändrats över tid. Inte bara har gränsdragningar omformulerat det samiska landet utan även möblerat om bland dem som levt och verkat däri. Ordet *Sápmi* är nordsamiska och betecknar både Sameland, den samiska befolkningen och den samiska kulturen.⁵ Geografiskt är detta benämningen på de områden i Finland, Norge, Ryssland och Sverige som utgör samernas bosättningsområde.⁶ (se karta) För att undvika en alltför omfattande bakgrund går jag kortfattat igenom ett par av de yttre påverkningar som drabbat Sápmi geografiskt trots att det gedigna material av detta slag som finns att tillgå sträcker sig långt tillbaka.

Landet i norr var länge ointressant för Sverige men detta kom med tiden att ändras då man insåg att naturen i norr besatt stor potential till inkomst bland annat via gruvor. I och med detta ökade engagemanget.⁷ Vid denna tid ägde samefamiljerna sin mark och sina fiskevatten. Landet kallades lappskatteländ och kunde likväl ärvas som skänkas bort men även sättas i pant, arrenderas och överlåtas i samma mån som övrig ägd egendom.⁸ I mitten av 1600-talet beslutade den svenska staten att försök till att befolka lappmarken skulle göras då det med

⁵ Andrea Amft,

⁶ Ne.se sökord; *Sápmi*

⁷ Lennart Lundmark, *Så länge vi har marker*, AiT Scandbook Falun 1998

⁸ Ibid.

detta skulle bidra till att lättare ordna transport till och från gruvorna. Man underströk dock samernas rättigheter och att nybyggen inte fick störa samerna. Nybyggarna lovades 15 års skattefrihet och frihet från knektutskrivning. Nybygget tog dock inte fart förrän en bit in på 1700-talet.⁹ I mitten av 1700-talet drogs Lappmarksgränsen, den gräns som idag skiljer Norrbotten och Västerbotten från Lappland och ovan den hade samerna stark rättslig ställning gentemot bönder och nybyggare. Under denna period reglerades också gränsen mot Norge då man befarade att samerna skulle föra dyrbart silver ut från Sverige och in till Norge. I och med att inflyttningen ökade, ökade även svårigheterna från staten att hålla det man lovat när det gällde de samiska rättigheterna till det land och vatten som samerna ägde och de trängdes successivt undan.¹⁰ 1824 anlades det första nybygget i Tärnaområdet, och fram till 1867 uppkom nybyggen ända upp till norska gränsen via Joesjö. Vid det tillfället hade 41 nybyggen fått anläggningsutslag i Tärna kapellförsamling. Då nybygget upphörde drogs även odlingsgränsen. Detta var ett försök att hindra nybyggarna från ytterligare intrång på samernas område. Man ville i framtiden reservera marken ovan odlingsgränsen för renskötseln.¹¹ I Västerbotten urholkades samernas rätt till de egna skatteländen vartefter nybyggarkolonisationen fortskred. Det faktum att samenäring och nybyggarnäring konkurrerade om samma land och vattenområden innebar att mötet mellan de båda grupperna ofta blev av negativ art.¹²

Detta är ett mycket kortfattat utsnitt ur den historia som den samiska befolkningen och dennas rättighet till sitt land besitter, och trots att jag här utelämnat stora delar ser man den tendens till osämja och statligt förakt hos såväl samerna som nybyggarna. Ytterligare en av de geografiska huvudorsakerna till osämja är det vi kallar för avvitrningen. Avvittra betyder att avskilja och avvitrningen pågick i norrlands inland i ungefär ett hundra års tid och avslutades på 1920-talet. Denna process innebar att man skulle skilja svenska statens mark från de enskildas marker och processen var en administrativ process utförd av statliga myndigheter. Poängen var att markägarna redovisade sina marker via såkallade hävdeförteckningar och det som inte redovisades tillföll staten som i sin tur gav det till samerna. På det sättet skulle samerna få sitt och markägarna sitt. Problem uppstod dock i västerbotten och norrbotten då det inte uppförts några hävdeförteckningar som redovisades innan marken skulle fördelas,

⁹ Lennart Lundmark, *Så länge vi har marker*, AiT Scandbook Falun 1998

¹⁰ Ibid

¹¹ Per Moritz, (1990) *Fjällfolk – Livsformer och kulturprocesser i Tärna socken under 1800- och 1900-talen*. Umeå s.44-45

¹² Ibid s.45

detta innebar att all mark tillförde staten och fjällbönder fick endast behålla cirka en femtedel av den totala arealen mark som de tidigare betraktat som sin.

Den samiska befolkningen blev alltså successivt undanträngda genom att svenska staten skänkte bort samisk mark och gav rättigheter till nybyggare. När staten sedan insåg problematiken med samer och nybyggare på samma områden och med försök att åter uppdelat marken mellan samer och nybyggare framtogs samerna ytterligare markområden. Redan här kan man spåra en motsättning mellan den samiska befolkningen och statens beslutsfattare.

"TVÅNGSFÖRFLYTTNINGEN"

Jag kommer vidare att ta upp något som närmast kan betraktas som en konsekvens av geografiska gränsdragningar inom Sápmi men som spelat stor roll för konflikten och speciellt inom Vapstens sameby. Närmaste bestämt handlar det om vad historieböckerna kallar *Tvångsförflyttningen*. Upprinnelsen till "tvångsförflyttningen" kan kortfattat förklaras som en långvarig tvist mellan Ryssland, Sverige, Finland och Norge. Konflikten, som i stort handlade om vem som fick nyttja vilken mark, resulterade i att 274 norska Kautokeino-samer med över 20 000 renar genom gränsdragning och lagar och i samarbete med tidens gång blev instängda i Karesuando-området nordöst om Kiruna, utan vinterbete i Finland och med reducerat sommarbete i Norge.¹³ Klart stod att renbetet i Karesuando inte skulle räcka till alla och av den anledningen tvingades samer flytta. Men flytten visade sig bli annat än smidig då statsmakten inte hade någon plan på hur denna skulle gå till. Statens improvisationer visade sig mindre lyckade då direktiven till samerna i vissa fall blev motstridiga. Dock utlovades en ersättning till dem som flyttade, men huruvida denna ersättning betalades ut i praktiken råder än delade meningar om. Karesuando-samerna spreds över norra Sverige och då även till Tärnaområdet där det för tillfället bodde fem familjer.¹⁴ Denna process utspelar från mitten av 1800-talet till början av 1900-talet.

Viktigt att veta är dock att under denna tidsperiod tillskrevs tituleringen *same* den befolkning i fjällvärlden vars levnadssätt präglades av såväl renskötsel, jakt fiske och minde fjälljordbruk och att samerna redan på 1500-talet var organiserade i byar med ett par hundra medlemmar i varje. Dessa byar var dock inte byar i den bemärkelsen som vi idag förknippar med begreppet utan det rörde sig om stora landområden inom vilket byns medlemmar rörde sig och delade på

¹³ Lennart Lundmark, *Så länge vi har marken*, Rabén Prisma, Stockholm, 1998. S.114-115

¹⁴ *Ibid* s.115

jaktområden och fiskevatten.¹⁵ Samerna själva var väldigt skickliga på inbördes gränsdragning.

LAGSTIFNINGAR

Som jag tidigare nämnt kom statens beslutfattande och lagstiftningar att spela stor roll för såväl det samiska landets utformning till samebyns utseende, samiska rättigheter och rätten att kalla sig same. En av dessa lagstiftningar är 1886 års . Denna lag innehöll två viktiga moment gällande samebyn. I det ena momentet tillerkände staten samerna ensamrätt till renskötelsen och det andra momentet kollektiviserade rätten till betesmarken. Detta innebar för samebyn att man inte längre bedrev rennäringen på sitt eget skatteland utan hela samebyn enades om all mark inom den aktuella samebyn. Inga andra än samerna hade nu rätten till renskötelsen och renskötelsen bedrevs kollektivt inom byn. Denna lag kom senare att kräva ett förtydligande i såväl vem som var same och hur man tillhandahöll sig medlemskap i en sameby. I och med 1886 års renbeteslag tillkom också en statlig administration kallad *Lappväsendet* vars främsta uppgift var att administrera renskötelsen.¹⁶ 1898 kom en ny renbeteslag som under bara loppet av trettio år omformulerades inte mindre än åtta gånger. Detta berodde i första hand på att de snabba förändringar som drabbade landet under denna tid vilket medförde ett stort behov av omformulerade lagar. 1928 kom återigen en renbeteslag som i sin helhet till stor del var påverkad av den tidens tankar kring ras och ursprung, då man befann sig mitt under andra världskrigets åsiktsinflytande vilket som för den samiska befolkningen kom att betyda många år av orättvis behandling. Bestämmelser i 1928 års renbeteslag sa att de som inte uppfyllde den juridiska definitionen för vem som var same påfördes 1928 ett ”renskötsel förbud” samt att renskötselrätten bara kunde tillfalla de samer som kunde uppvisa att renskötelse bedrivits inom familjen. Man tillskrev härmed också benämningen same till dem som hade rätten till att bedriva renskötelsen. De allra flesta samer uteslöts därför genom detta från såväl rätten till rennäringen samt rätten till sin samiska identitet. Under denna period anlades också det sameförakt som gick att spåra både inom och utom det samiska samhället, något jag tar upp senare i texten. Vid denna tidpunkt hade alltså samer vars huvudnäring inte i första hand bestått av rennäring stympats från sin samiska identitet och likställdes med de svenska nybyggarna i området och som tidigare nämnt utgjorde de renskötande samerna enbart en del av hela det samiska samhället. 1971 kom så en ny renbeteslag och ersatte den gamla renbeteslagen. I den

¹⁵ Lennart Lundmark, *Så länge vi har marker*, AiT Scandbook Falun 1998

¹⁶ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s32

nya lagen upplöstes lappväsendet, rennäringens administration, och istället gav man samebyarna en ny självstyrande roll. Administrativa uppgifter togs över av lantbruksnämnder och länsstyrelser. Den nya lagen antog en ny marknadsinriktad form och man bytte ut begreppet renskötsel mot rennäring och samebyarna blev ekonomiska samfälligheter. Man upplevde att alltför många samer försökte livnära sig på rennäringen och jobbade därför aktivt med att banta ned medlemskapet i samebyn. Detta gjordes genom att betala ut bidrag till dem som frivilligt gav upp sin plats i samebyn för annan näring.¹⁷ Från och med nu var alltså samebyarna inte längre ett skydd för den samiska befolkningen att ägna sig åt sin näring, det var en ekonomisk förening med ett fåtal medlemmar där enbart samer med rennäring som huvudsyssla var välkomna och man hade gjort sitt yttersta för att smalna av samebyns medlemslistor för att undvika att rennäringen inte skulle räcka som försörjningssätt till alla. Den samiska identiteten stannade inom samebyn och kravet för att få kalla sig same anknyter i mångt och mycket till medlemskap i samebyn vilket jag även det kommer att ta upp senare i texten.

1993 kom dock en revidering av rennärlagen som öppnade rätten till renskötsel för alla samer, dock är kravet fortfarande att man innehar medlemskap i samebyn.¹⁸

INGA SAMER FRÅN OMRÅDET

I ovanstående text kan vi följa lagstiftningens påverkan på den samiska befolkningens rättigheter till sin identitet och till renskötseln. Självklart kan man även där finna anledningar till det djupa missnöje från de samer som fråntagits sin samiska identitet och rätten till medlemskap i samebyn av statens beslutsfattare. Dock är historien, och i synnerhet när det gäller Vapstens sameby, mer komplex än så. En av de viktiga händelserna inom Vapstens sameby som också kom att bidra till konflikt är det faktum att det idag inte finns några samer som härstammar från Vapstensområdet. De samer som idag utgör Vapstens sameby är ättlingar av de Karesuandosamer som ingick i tvångsförflyttningen.¹⁹ Hugh Beach, professor i kulturanthropologi och författare till artikeln *Moose paching or native minority right: A struggle for definition in Swedish Saamiland* som beskriver det han kallar "Vapsetsfallet", förklarar i sin artikel den märkliga processen där ättlingarna kom att helt ta över samebyn som ett resultat av mäktiga mäns agerande i en tid där de försvaras av lagstiftning. Detta utspelade

¹⁷ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s32

¹⁸ Ibid

¹⁹ Svante Isaksson, *När staten stal marken*.

sig före och under 1971 års ombyggnation av det som tidigare kallades för lappbyn. Lappby var den tidigare korrekta benämningen av det som sedan i 1971 års renbeteslag kom att omstruktureras och kallas för sameby. Lappbyn bestod av en hierarkisk uppbyggnad där ledarrollen tillskrevs den same med flest renar. I situationer där man inom samebyn tvingades rösta om beslut hade samer med mest renar flest röster. Ledaren av lappbyn var dock ofta mäktigare än hans mandat utgav sig för att vara och han hade ansvar för kronans land som av staten var avsatt till rennäringen. Då Karesuandosamererna som bosatte sig i Vapstensområdet uteslutande livnärde sig på renskötsel hade de fram till 1971, efter en tid i området, skaffat sig höga positioner inom lappbyn och ägde ofta fler renar än de bofasta samerna. Många av samerna och de samiska släkten som levde och hade levt i Vapsten under lång tid kombinerade ofta sina näringar där en småskalig intensiv renskötsel och ett mindre jordbruk var vanligt. Vid denna tidpunkt stod det dock i lagen att samer var ”sanna nomader” och ingenting annat och det blev därför lätt för den nordsamiska ledaren i lappbyn, när så nya medlemslistor skulle skrivas, att utesluta dessa samer som ”icke-samer” och därför inte heller ge dem medlemskap i det som 1971 blev samebyn.²⁰ Detta innebar för samerna inom Vapstensområdet att man, trots att levt som same och av samiska näringar under många generationer nu inte längre tillhörde någon sameby och därmed inte heller rätten till renskötsel, jakt eller fiske på det som var samebyns marker. Inte heller denna historiska epok är enkel. Anledningen till att Karesuandosamererna ägde fler renar än de ursprungliga Vapstenssamerna berodde i sig på att de under denna tid bedrevs två typer av renskötsel i landet där den ena innebar ett större antal renar. Skillnaden på dessa kommer jag ytterligare att förklara senare i texten.

VAPSTENS SAMEBY GEOGRAFISKT, DÅ OCH NU

Hittills har jag förklarat den historia som lett fram till en situation där den samiska befolkningen avgränsats och placerats i ekonomiska föreningar där renskötseln är gemensam för alla samer inom samebyn. Renskötseln är också samernas privilegium och kräver medlemskap i en sameby. Jag har också förklarat anledningen till att Vapstens sameby enbart består av samer som härrör från Karesuando-området. Jag vill därför här förklara Vapstens geografiska historia och aktuella läge för att lättare kunna applicera den tidigare historien på ett faktiskt område.

²⁰ Beach, Hugh, *Moose paching or native minority right: A struggle for definition in Swedish Saamiland*

Tärnabygdens fjällsamer tillhörde under 1500-talet Pite lappmark och omfattades av den stora Laisbyn, som sträckte sig från de södra Arjeplogsfjällen och ned till Jämtlands fjäll jämte angränsande delar på den norska sidan.²¹ 1607 går det för första gången att läsa om det som i detta års räkenskaper kallas en utbrytning ur Laisbyn, ”Vaffzsens Lapper”. Benämningen ”Vaffzsen” härrör sig från Vefsens älvdal på den norska sidan av fjällryggen. Ordet blir med det samiska språket ”Vapste” och därav kommer namnet på dagens fjällsameby i Tärna, Vapsten!²² Under 1600-talet skiftas Laisbyn upp i flera mindre enheter bland annat Vapsten. Idag är Vapstens sameby den fjärde samebyn norrifrån räknat inom Västerbottens län och har sina åretruntmarker ovan odlingsgränsen inom Storuman och Vilhelmina kommuner och samebyns betesmarker nedan odlingsgränsen omfattar Lycksele, Vindelns, Bjurholm, Vännäs, Umeå och Nordmalings kommuner. Inom Vapstens sameby återfinns enligt 2001 års uppgifter åtta stycken rennäringsföretag och 24 medlemmar.²³

Den geografiska historien över Vapstens lappby/sameby visar på förändringar som kraftigt omstrukturerat landet i norr från att ha varit ett land avsatt för en samisk befolkning till att vara ett område för en samisk ekonomisk organisation. I denna omstrukturering har den samiska befolkningen blivit synonym med de renskötande samerna vilket innebär att de samers vars huvudnäring inte bestått av renskötsel brutalt avkapats från sin identitet. Med kommande kapitel vill jag således lyfta ytterligare en aspekt av vapstenskongflikten, nämligen den samiska identiteten, som inte bara handlar om en inomsamisk konflikt utan även konsekvenserna av ett statligt hanterande av en minoritet som påverkat synen på den samiska befolkningen men även samers syn på dem själva. Det är lätt att med ord fastna i invanda mönster och föreställningar om vem som är same och inte, men faktum är att benämningen och avgränsningen har varit otydlig under lång tid och inte minst idag.

DEN SAMISKA IDENTITETEN

Den samiska identiteten är svår att följa i historieböckerna. Vad som kan sägas är att en rad politiska beslut, många av dem som jag förklarat tidigare, omformulerat begreppet same vilket också fått konsekvenser för utseendet hos den samiska befolkningen. De lagar som här tas upp syftar i första hand på att beskriva hur den samiska befolkningen klämts mellan lagar

²¹ Per Moritz, (1990) *Fjällfolk – Livsformer och kulturprocesser i Tärna socken under 1800- och 1900-talen*. Umeå

²² Ibid.

²³ *Vapstens sameby - En beskrivning av samebyns förutsättningar, markanvändning och renskötsel*

och bestämmelser och trots att vissa lagar är desamma och ovanstående fokuserar jag här på identiteten. I detta kapitel tar jag i min historiska återberättelse kring den samiska identiteten hjälp av Ulf Mörkenstam och Andrea Amft som båda forskat i den samiska identiteten.

LAPPAR OCH DEN SVENSKA BEFOLKNINGEN

Försörjningsvillkor och levnadssätt har varit mycket centralt vid karaktäriseringen av den samiska gruppen och för föreställningen om vem som är lapp. Men i och med 1886 års renbeteslag frångicks den gamla sedvanerätten till ett system av särskilda samiska rättigheter – ”lapp-privilegier”. Här skapades gruppen lappar som nu gick under en egen svensk samepolitik, något skiljt från den övriga svenska befolkningen.²⁴ Men innan dess hade man stött på problematik kring huruvida man borde avgränsa gruppen lappar eftersom man i lagstiftningen inte med säkerhet kunde fastställa vem som kunde tillgodoräkna sig de föreskrifter som gällde lapparna.²⁵ Bland annat så kom den svensk-norska lagen från 1883 som gav lapparna möjlighet att vandra över riksgränserna, enbart att gälla för de nomadiserade samerna inom rennäringen. Man avgränsade i det fallet de samer att ta del av bestämmelserna till de renägande samerna och uteslöt de utanför rennäringen.²⁶ Som tidigare nämnt gick man i och med lagstiftning från samer som en befolkning till samer som utövare av en specifik näring, rennäringen. Detta genomsyrade den svenska samepolitiken när det senare gällde att avgränsa vilka som tilläts syssla med rennäringen. Man utgick från två grunder i avgränsningen. Den första säger att den som är lapp är den som ”går i vall med sina renar” och den andra säger att rennäringen inte fick fungera som en inkomstbringande källa alltså att den fungerade som annat än självförsörjning.²⁷

Denna särskiljning mellan de renägande samer och bofasta samer ledde i sin tur till vidare svårigheter när det gällde övriga ”privilegier” som tillskrevs den samiska befolkningen bland annat vem som besitter rätten till att bedriva rennäring om man under en period ägnat sig åt jordbruk. Man ansåg därför behovet av en lagstiftning som gav tydliga riktlinjer över vem skall räknas som lapp med äganderätt till renskötsel.²⁸ 1917 kom så den proposition som för första gången institutionaliserade i lag vem som är same. Definitionen föreskriver att den

²⁴ Ulf Mörkenstam, *Om ”lappernes privilegier”- Föreställningen om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*, Stockholm Akademietryck AB 1997 s.79

²⁵ *Ibid* s.83

²⁶ *Ibid* s.83

²⁷ *Ibid* s.86

²⁸ Ulf Mörkenstam, *Om ”lappernes privilegier”- Föreställningen om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*, Stockholm Akademietryck AB 1997 s.90

”som ur rassynpunkt är att hänföra till lapparna [men] likväl icke skulle räknas såsom sådan, om hans förfäder i vissa led varit jordbrukare utan att tillika idka rensköttsel...”²⁹. Denne skulle i dessa fall behandlas och tillskrivas samma rättigheter som bofasta.³⁰ Här görs det för första gången klart att den som under någon period sysslat med annat än rensköttsel inte längre har rätten att kalla sig same, vilket naturligtvis avgränsade många samer från sitt ursprung under tider som dåliga förhållanden tvingat dem till arbete utanför rennäringen.

”Lapp skall vara Lapp” kallas en epok i den samepolitiska historien där problematiken för första gången synliggörs gällande vem som kunde tillgodoräkna sig de samiska privilegierna.³¹ Politiken bedrevs under början av 1900-talet och inspiratören till den nya politikens slagord var folkskoleinspektören Vitalis Karnell i Karesuando. I en tidningsenkät från 1906 förklarar han;³²

”När lapparna börjar bilda föreningar och hava sin egen tidning, när de börja tillägna sig folkhögskoleutbildning, då är det totalt slut med dem som lappar och då bliva de de eländigaste människor man gärna kan tänka sig [...] Gynna gärna lapparna på allt sätt i deras näring, gör dem till sedliga, nyktra och nödortfittigt bildade människor, men låt dem inte läppja på civilisationen i övrigt [...] det har aldrig varit och skall aldrig bli till välsignelse. Lapp skall lapp vara.”³³

DAGENS SAMEDEFINITION

Dagens definition av vem som kan tillskriva sig titeln same är dock tolkningsbar. Det finns idag två statliga föreskrifter som är rådande när det gäller att avgränsa den samiska befolkningen från den ickesamiska. Dessa två föreskrifter återfinns i den gällande rennärlingslagen och i sametingslagen. Rennärlingslagen har som tidigare nämnt som funktion att avgränsa den grupp människor som i praktiken får ägna sig åt rennärlingen. Denna definition drar gränsen vid medlemskap i samebyn, och med det den renskötande befolkningen. Den andra definitionen återfinns i Sametingslagen och har för avsikt att avgränsa de med rätt att rösta i sametinget.³⁴ Denna definition sätter istället upp ett språkligt kriterium som innebär att personen själv, eller dennes föräldrar eller far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som hemspråk. Detta också med det subjektiva kriteriet att ”same är

²⁹ Ulf Mörkenstam, *Om "lappernes privilegier"- Föreställningen om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*, Stockholm Akademietryck AB 1997 s.90

³⁰ Ibid.

³¹ Lennart Lundmark, *Så länge vi har marken*, Rabén Prisma, Stockholm, 1998. s 105-113

³² Lennart Lundmark, *Stulet Land*, Ordfront, Stockholm, 2008. s 155

³³ Ibid.

³⁴ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s.166

den som anser sig vara same” eller den vars förälder är eller har varit upptagen i sameröstlängden.³⁵ Men många inom den samiska befolkningen har egna definitioner kring vem som kan tillgodoräkna sig samiskt medborgarskap och inte sällan går meningarna vitt isär. Från att räknas som same enbart då du är född av två ”helsamiska” föräldrar som arbetar inom rennäringen till att alla som vill kalla sig samer bör få kalla sig samer.³⁶ Klart står dock att släktskap är en betydande faktor när det gäller rätten till det samiska medborgarskapet och ofta framhävs dessa släktband med typisk samisk identifikation som renmärke, rennehav, samiska språkkunskaper, bärande av samedräkt, kunskaper i slöjd och jojk med mera.³⁷ Sällan används den statliga definitionen av samerna själva, bortsett från rättsliga processer gällande rätten till jakt och fiske för medlemmar inom samebyn.³⁸ Den hierarkiska hållningen inom den samiska befolkningen har ibland lett till att samer själva som inte haft möjlighet att tillskriva sig de karaktäristiska samiska attributen på grund av geografiskt boende eller avsaknad av språk underminerat sin samiska ställning och i stället titulerat som ”inte riktigt hel”-same. Detta för att slippa hamna i konflikt med dem som ansåg sig vara ”mer” same än dessa av den anledningen att de kunde tillskriva sig de karaktäristiska samiska attributen. Dessa öknamn kunde variera men ”kolapp” ”hobbylapp” och ”trottoarsame” var vanliga, i vissa fall namngavs de icke renägande samerna av samer med större samisk befogenhet där namn som ”papperslapp” och ”nysame” förekom.³⁹

DET SAMISKA URSPRUNGET, ETT URSPRUNG ATT SKÄMMAS FÖR

Avslutningsvis vill jag lyfta fram ytterligare en dimension av samisk identitet som för många samer spelade stor roll för den fortsatta samiska identiteten och tillhörigheten. Andrea Amft berättar i sin bok om samiska familjer och individer som inte talat om sitt samiska ursprung och som behandlat sin samiska identitet närmast med förnekelse.⁴⁰ Att detta skett kan i förhållande till den framställning som det samiska släktet som ras fått tillskrivet sig genom historien är föga oväntat. Speciellt av samer utanför rennäringen som successivt exkluderats från de rättigheter som tillskrevs den renägande delen av den samiska befolkningen då de varken kunde räkna sig själva som samer eller svenskar. Lennart Lundmark beskriver i sin

³⁵ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s.166

³⁶ Ibid s.167-170

³⁷ Ibid s.174

³⁸ Ibid

³⁹ Ibid s.178

⁴⁰ Ibid s.170

bok *Stulet land* den föreställningen om ras-skillnader mellan svenskar och samer som florerade i början av 1900-talet. Bland annat ansåg man att samer till naturen var barnslig, slö och klenmodig.⁴¹ Man trodde inte att samerna skulle klara integrationen med den svenska befolkningen då man befarade att de skulle förslappas och inte vilja återvända till fjällen då de sett hur bra svensken hade det. Landshövdingen Johan Ericson i Jämtland skrev ”Det är den alltför nära beröringen med en överlägsen race som är huvudorsaken till lappens olycka”. Samme Johan Ericsson skrev i en tjänsterapport 1880-1885;

”de flickor och ynglingar som under längre tid vistas vid skolor utom fjällen, icke sällan odugliga eller åtminstone ovilliga att utföra det arbete, som renvården fodrar.”

I skolorna vänjer sig samerna

”vid bekvämligheter som inte står tillbuds i fjällen, de äta lagad mat sittande till bords, de ligga i bäddade sängar, de vistas i varma snygga bostäder, de inhämta där vanor och de insupa föreställningssätt, som sedan göra livet i det rökiga tältet och vedermödorna av deras yrke för mången av dem outhärdliga”⁴²

Utdrag som dessa understryker synen på den samiska befolkningen som underkastade den svenska delen av befolkningen. För att summera den geografiska historien med historien om den samiska identiteten kan man se att den samiska identiteten i tidiga skeden avgränsades till ett fåtal renägande samer. De som av olika anledningar hamnat utanför förlorade i processen såväl sin rätt till den samiska marken, vattnet och rättigheterna men också identiteten som del av den samiska befolkningen. Men den samiska identiteten innebar en komplex historia av skam och underlägsenhet sedan man i Sverige antagit en förhållning gentemot samerna som ett folkslag enbart dugliga till den livsstil de tillskrivits. De som fråntagits sin samiska identitet juridiskt ställdes inför valet att fortsätta hävda sin samiska identitet eller förneka den för att undvika en stämpel av mindervärde.

Jag har nu förklarat två stora delar av den samiska historien, den geografiska och den identitetsbaserade, som båda utgör betydande delar för den aktuella konflikten. I den tredje och sista delen kommer jag att gå in på det som lyckats bli signifikant för samerna överlag men som i sig spelat en stor roll i och för båda ovanstående delar nämligen rennäringen. Rennäringen har långt ifrån spelat en biroll när det gäller den samiska historien och utvecklingen och omstruktureringen av och faktorer kring rennäringen kan med lätthet placeras in i den tidigare nämnda historien. Den spelar även, på grund av detta, en mycket stor roll i den konfliktsituation som återfinns inom Vapstens område.

⁴¹ Lennart Lundmark, *Stulet Land*, Ordfront, Stockholm, 2008. s 152

⁴² Ibid

RENNÄRINGEN

Rennäringen har genomgått stora förändringar och lagts som underlag för många diskussioner. Detta kapitel fungerar som en historisk överblick över hur rennäringen förändrats och vilka faktorer som påverkat denna utveckling. Jag kommer i detta kapitel dels att göra en snabbgenomgång av hur rennäringen förändrats ur ekonomisk synvinkel där fokus ligger på hur tiden och lagstiftningar som jag tagit upp ovan, förändrat den och förutsättningarna för den. Jag kommer också under detta kapitel ta upp de två typerna av renskötsel *intensiv* och *extensiv*, som en viktig del inom renskötselns historia och som till stor del hör ihop med ”Tvångsförflyttningen” som redovisas ovan.

FRÅN SJÄLVFÖRSÖRJNING TILL MARKNADSKRAFT

En av de viktigaste förändringarna inom renskötseln är den där man som renskötare övergick från naturhushållning, alltså där man inte handlade med pengar till penninghushållning som innebär att man började ta betalt och betala med pengar.⁴³ Övergången till penninghushållningen har dock skett under relativt lång tid om man jämför med andra förändringsprocesser inom rennäringen som gått relativt snabbt, bland annat övergången till bofasthet för renskötarna. Gemensamt för syd-, Lule- och nordsamiskt område övergången från naturhushållning till en mer marknadsstyrd typ av rennäring.⁴⁴ Man var i början på seklet i stort sett självförsörjande och där endast vissa varor var tvungna att införskaffas.⁴⁵ Detta levnadssätt var väldigt känsligt för yttre påverkan och tyvärr var det just det som kom att prägla renskötseln under början av 1900-talet.⁴⁶ Rovdjuren bidrog till att många familjer som tidigare livnärt sig på rennäringen förlorade så pass många renar att de tvingades övergå till andra näringar för att överleva. Även renbeteslagen 1928 (se ovan) gjorde det svårt eller närmast omöjligt för samer som en gång av yttre påverkan förlorat sina renar att återuppta rennäringen.⁴⁷ Denna lag avgränsade rennäringen till de samer som inom två led tillbaka bedrivit renskötsel som stadigvarande yrke, som biträtt inom samenäringen eller som av kungen givits tillstånd att bedriva rennäring. Lagen gör dock klart att man tillhörde lappbyn

⁴³ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s32

⁴⁴ Ibid s.32-33

⁴⁵ Ibid s.35

⁴⁶ Ibid s.36

⁴⁷ Ibid s.40

om man drivit eller på stadigvarande sätt biträtt i renskötseln men upphört och inte ägnat sig åt något annat yrke på heltid däremellan. Här tolkades lagen som att samer som tidigare bedrivit rennäring men som sedan övergått till fiske övergått till ett annat stadigvarande yrke och därför inte fick tillstånd att åter bedriva rennäring.⁴⁸ Men rennäringen var inte säker för det. I början av 1930-talet slog klimatet hårt på rennäringen som med sina svåra vintrar minskade renantalet avsevärt. Många renägare tvingades vid denna tidpunkt göra sig av med de renar som fortfarande var vid livet för att klara ekonomin och övergick då till att vara bofasta. Som Andrea Amft uttrycker det;

”Rennomadism är i själva verket en så känslig näringsform med så många faktorer som kan försätta den i gungning, att den i princip ständigt växlar mellan faser av kris, sammanbrott, omstrukturering och återhämtning”⁴⁹

1934 låg existensminimum, det vill säga minsta antalet renar för att klara självförsörjningen för en familj, på 200 djur. Med åren har detta antal stigit och 1964 betraktas renskötsel­företag med 300 djur som ”bärkraftiga eller åtminstone utvecklingsdugliga” och företag med 500 renar som ”livskraftiga”. Detta visas som exempel på att antalet renar som behövs per företag/familj ständigt har ökat.⁵⁰ Vidare följer en rad ekonomiska och politiska beslut som tillsammans bidragit till att rennäringen fått det utseende som den har idag. Bland annat har skogsbruket, som inte helt smärtfritt i många fall verkar på samma marker som rennäringen, också inneburit ett utvidgat skogsbilvägsnät som rennäringen brukat för att underlätta vid avsaluslakt. Dock hävdas den negativa påverkan som skogsindustrin gjort på rennäringen med sina kalhyggen som försvårar för renars insamlande av föda, överväga den positiva. Vattenkraftens exploatering har även den påverkat rennäringens utseende i likhet med skogsindustrins. Då ungefär 40 % av Sveriges elproduktion hämtas från den norrländska vattenkraften har utbyggandet av älvar legat i såväl lokalt som nationellt intresse. För rennäringen har detta inneburit en omställning gällande de geografiska förutsättningarna. Betesmarker och samlingsplatser har i vissa fall satts under vatten. I andra fall har de tidigare starka isarna blivit ohållbara att transportera djur över vilket inneburit att samebyar transporterar sina djur med lastbil mellan sommar och vinterbetet. Detta är naturligtvis

⁴⁸ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s.40

⁴⁹ Ibid s.41

⁵⁰ Ibid s.42

kostsamt och för renägare med inte fullt så stor omsättning där produktionskostnaderna överstiger intäkterna är det inte lönsamt att längre ha kvar renarna.⁵¹

TVÅ PRAKTIKER AV RENSKÖTSEL

Jag talade tidigare om att de samer som härstammade från Karesuando-området besatt fler renar än de ursprungssamer från Vapstensområdet. Anledningen till denna var att man under de första decennierna av 1900-talet praktiserade två typer av renskötsel på svenskt område. De brukar kallas intensiv respektive extensiv renskötsel. Den intensiva renskötseln fördes i första hand söder om Kiruna-Karesuando-området, bland annat i Vapstens område. Med denna typ av renskötsel höll man renarna samlade och bevakade även på sommaren. De gjorde dem tamare. Den främsta anledningen till att hjorden hölls ihop var att man mjölkade vajorna för att göra ost.⁵² Ofta kombinerades denna typ av renskötsel med andra näringar såsom jakt och fiske. Den andra typen av renskötseln kallas för extensiv och är helt inriktad på köttproduktion. Skillnaden på det två var att man med den extensiva renskötseln inte behövde hålla renarna samlade på sommaren utan låta dem ströva fritt inom ett större område. Vad som hände i och med den såkallade tvångsförflyttningen var att de nordliga samerna förde med sig sin traditionella extensiva renskötsel ner till områden där den intensiva renskötseln var dominant och skapade problem samer emellan.⁵³

För att ytterligare sammanfatta historiekapitlet kan vi se att rennäringen under tidens gång även haft inverkan på den samiska historien kring vapstens sameby och i hela Sverige. Rennäringen har gått från en självförsörjning av ett folk som använt detta antingen i huvudsak eller i kombination av andra näringar till en ekonomiskt driven näring. Utvecklingen av denna är i stort även den påverkad av de lagändringar som medfört att man fråntagit vissa samer att bedriva rennäring, vårdslöst blandat intensiv och extensiv renskötsel, möblerat om bland betesmarker och ställt krav på omsättning. Dessa tre faktorer som jag nu genom historiekapitlet valt att ta upp bär alla på grunder till den konflikt som jag i mina artiklar valt att studera.

⁵¹ Andrea Amft, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet* Umeå, 2002 s.42-43

⁵² Lennart Lundmark, *Så länge vi har marken*, Rabén Prisma, Stockholm, 1998. S.116

⁵³ Svante Isaksson, *När staten stal marken* Ord & Visor förlag, Skellefteå 2001 s.98

TEORI OCH METOD

Nu när jag har förklarat den bakgrund som konflikten baseras på kommer jag att förklara hur jag ämnat närma mig mitt material. Norman Faircloughs kritiska diskursanalys används i denna uppsats för att på bästa sätt kunna urskilja sig de diskursiva praktiker som florerar i de valda lokala medierna kring konflikten runt Vapstens sameby. Jag kommer i detta kapitel förklara ordet diskurs och diskursanalys och vidare varför diskursanalysen lämpas sig på mitt material då det gäller att se vilka tendenser som finns i de valda artiklarna.

För att förstå den kritiska diskursanalysen krävs att man behärskar begreppet diskurs. För att underlätta det fortsatta läsandet kommer jag kortfattat förklara diskurs och den kritiska diskursanalysen med hjälp av Marianne Winter Jørgensen och Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* då de i sin bok närmar sig dessa på ett lättsamt och överskådligt sätt.

DISKURS OCH DISKURSANALYS

Winter Jørgensen och Phillips talar om diskurser och diskursanalys som en idé om att språket är strukturerat i olika mönster och att vi genom att tala, medvetet eller omedvetet följer dessa. Detta skulle alltså innebära att vår omvärld, våra identiteter och våra relationer till varandra inte återges neutralt utan istället att vårt återgivande spelar roll vad det gäller att skapa och förändra dem. Alltså, att sättet att tala kring en specifik händelse är inte att återge den utan att skapa den. Winter Jørgensen och Phillips skriver att diskurser är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen.⁵⁴

Diskursanalys kan då närmast förklaras som ett sätt att analysera dessa språkliga mönster⁵⁵ Även om även denna förklaring inte heller fungerar som allmängiltig och evigt rådande ger den en samlad bild över hur man närmar sig begreppet ”diskurs”. Winter Jørgensen och Phillips talar dock om att denna förklaring till diskursen och diskursanalysen inte är vidare hjälpsam när det gäller att förklara vad diskurser egentligen är och hur de fungerar samt hur de egentligen analyseras. De menar att man, för att kunna närma sig begreppet, kräver

⁵⁴ Winter Jørgensen, Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur Lund 2000 s.7

⁵⁵ Ibid

förståelse för fenomenet som tvärvetenskapligt och med det användbart i många olika undersökningar och på många olika områden.⁵⁶

DISKURSANALYSEN SOM PAKETLÖSNING

Winter Jørgensen och Phillips understryker svårigheterna med att ta den kritiska diskursanalysen ur sitt sammanhang och enbart använda denna som analysmetod. Man bör alltså ta hänsyn till såväl de teoretiska som metodologiska delarna och istället titta på diskursanalysen som en paketlösning. Winter Jørgensen och Phillips understryker dock den möjligheten att kombinera den diskursanalytiska paketlösningen med andra perspektiv.⁵⁷ I mitt fall kommer diskursanalysen kombineras med Tomas Hylland Eriksens syn på etnicitet som förklaras nedan.

DE DISKURSANALYTISKA ANGREPPSSÄTTEN

För att närmare förklara var de diskursanalytiska angreppssätten bygger på tar Winter Jørgensen och Phillips upp att man genom språket skapar representationer av verkligheten. Dessa representationer är dock aldrig speglingar av en redan existerande verklighet utan representationerna bidrar till att skapa verkligheten.⁵⁸ Något som diskursteorin och den kritiska diskursanalysen, som senare är den jag kommer att använda mig av, har gemensamt är dess syn på diskurser som formare av den sociala världen. Alltså att den sociala världens diskurser, via text, alltid kommer att spela roll när det gäller hur vi återspeglar den och denna bild av kan aldrig låsas fast då språket utgör en instabil och rörlig grund.⁵⁹

Inom diskursteorin använder man sig av nyckelordet diskursiv kamp. Vilket innebär den ständiga kampen mellan alla diskurser där målet är att uppnå hegemoni, som betyder att diskursen med tiden kan komma att kallas allmängiltig inom sin genre. Med detta angreppssätt menas att allt är diskursivt, enligt diskursteorin finns inget utanför diskursen.⁶⁰ Den kritiska diskursanalysen, till skillnad från diskursteorin, följer i större utsträckning ett tankesätt där man fasthåller att det finns det som ligger utanför diskurserna.⁶¹ Inom den kritiska diskursanalysen är undersökningen av förändringen central och man menar att sättet att uttrycka sig genom språk alltid hänvisar till historiska diskursiva struktureringar, alltså att

⁵⁶ Ibid

⁵⁷ Winter Jørgensen, Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur Lund 2000 s.10

⁵⁸ Ibid s.15

⁵⁹ Ibid s.26

⁶⁰ Ibid s.13

⁶¹ Ibid s.13

vi hela tiden talar och vidareutvecklar sådant som redan använts tidigare för att förklara andra fenomen. Genom att studera detta kan man via intertextualitet⁶² lyfta fram och på så sätt också synliggöra förändringen. Man menar här att det är på grund av sammansättandet av olika, redan etablerade, diskurser som andra diskurser kan ändras och med det också ändrar omvärlden.⁶³ Den kritiska diskursanalysen skiljer alltså diskursiv praktik från social praktik och diskursbegreppet innefattar med detta angreppssätt text, tal, och andra system som exempelvis gester och mode.⁶⁴

DEN KRITISKA DISKURSANALYSEN

Här går jag närmare in på det angreppssätt som jag kommer att använda mig av i denna uppsats. Jag kommer att fokusera på Norman Faircloughs definition av kritisk diskursanalys.

FAIRCLOUGHS KRITISKA DISKURSANALYS

Faircloughs angreppssätt är en textorienterad diskursanalys som försöker koppla ihop tre traditioner. Dessa traditioner bygger på;

- 1) Ett noggrant studerande av språket i en specifik text
- 2) Ett studerande av samma texts produktionssätt genom en macrosociologisk analys.
- 3) Ett mikrosociologisk studerande av fenomenet där man utgår från att vardagen är något människor själva skapar genom språket.⁶⁵

Dessa används enligt Fairclough för att lingvistiskt kunna avläsa diskursiva praktiker i texter. Fairclough menar dock att lingvistiken innehåller fallgropar, bland annat det faktum att lingvistiken i vissa fall uteslutande koncentrerar sig på textanalys. Detta menar Fairclough, gör att den arbetar med en ytlig och förenklad förståelse av förhållandet mellan text och samhälle. För att undkomma detta uppmanar Fairclough till att angripa materialet med ett tvärvetenskapligt perspektiv där man kombinerar textanalys och social analys.⁶⁶ Det är föreställningen om att diskurs är både konstituerande och konstituerad som är central i Faircloughs teori. Samtidigt som han skiljer sig från övriga kritiskt diskursanalytiska

⁶² Intertextualitet är en förklaring på förhållandet där kommunikativa händelser bygger på tidigare händelser.

⁶³ Winter Jørgensen, Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur Lund 2000 s.13

⁶⁴ Ibid s.25

⁶⁵ Fairclough, Norman, *Media Discourse*, Arnold, 1995, Bristol s.5

⁶⁶ Ibid s.72

angreppssätt genom att se på förhållandet mellan diskursiv praktik och sociala strukturer som komplext och varierande över tiden och inte, som i andra angreppssätt, förutsätter en högre grad av stabilitet.⁶⁷

TREDIMENSIONELL MODELL

Fairclough har ställt upp en modell för hur man kan tänkas använda den kritiska diskursanalysen på bästa sätt. Denna modell är en analytisk ram som kan användas vid denna typ av forskning. Den består således av tre dimensioner där man som en dimension tittar på dels textens egenskaper, den andra dimensionen tittar på produktions och konsumtionsprocesser och den tredje dimensionen tittare på en bredare social praktik.⁶⁸

INTERTEXTUALITET OCH INTERDISKURSIVITET

Jag kommer här att förklara begreppen intertextualitet och interdiskursivitet. Dessa begrepp i sig bidrar till att ytterligare förklara den kritiska diskursanalysens angreppssätt. Med interdiskursivitet menar man artikuleringen mellan olika diskurser inom och mellan olika diskursordningar. Genom att man uttrycker sig på olika sätt kring specifika ting eller händelser bidrar detta till att föreställningen kring detta ting eller denna händelses diskurs, inom diskursordningen eller mellan diskursordningar ändras. De kreativa diskursiva praktiker varigenom diskurstyper bladas på ett nytt och komplext sätt är både ett tecken på och en drivkraft i diskursiv och därmed sociokulturell förändring.⁶⁹ Man kan påstå att interdiskursivitet är en form intertextualitet. Med intertextualitet menar man istället förhållandet där kommunikativa händelser bygger på tidigare händelser, man menar alltså att man aldrig börjar om från början. Man kan därför aldrig undgå att använda ord som använts tidigare. Ibland kan texter ses som en del av en intertextuell kedja: en serie text-typer som binds samman i en kedja genom att varje text innehåller något element från en annan text eller andra texter. Exempel på detta är de fall där medietexter kopplas samman med vetenskapliga rapporter.⁷⁰ Fairclough ser intertextualitet som uttryck för både den språkliga förändring som kontinuitet likväl som han ser den som både instabilitet och stabilitet genom utnyttjandet av existerande diskurser på nya sätt. Detta skapar förändringar, förändringar som dock begränsas

⁶⁷ Winter Jørgensen, Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur Lund 2000 s.72

⁶⁸ Ibid. s 74

⁶⁹ Ibid s.77

⁷⁰ Ibid s.77

av maktrelationer som bland annat sätter ramarna för olika aktörers tillträde till olika diskurser.⁷¹

DEN KRITISKA DISKURSANALYSEN SOM METOD

Vidare kommer jag att förklara hur den kritiska diskursanalysen fungerar som metod, alltså hur den använts när jag närmast mig de artiklar jag ämnar analysera. Då mitt ämne och de artiklar jag studerat består av en diskussion om och kring den konflikt jag ovan beskrivit har jag med hjälp av denna metod lyckats ta isär artiklarna och på så sätt givits en överskådlig bild över konfliktens komponenter i tidningarna.

Norman Fairclough har tagit fram en modell för hur man på bästa sätt kan närma sig analysmaterialet som i mitt fall handlar om tidningsartiklar från Västerbottenskuriren och Västerbottens folkblad och genom detta i förhållande till de tidigare nämnda teorierna lyfta fram det som texterna förmedlar. Fairclough menar att man i en analys av den diskursiva praktiken är intresserad av hur texten är producerad och hur den konsumeras. Han menar här att detta kan utföras på flertalet olika sätt och angreppsvinklar. Man kan till exempel ges ett sociologiskt intryck av produktionsförhållandena på en tidning genom att ta reda på hur texten framställs och vilka procedurer den genomgått innan den tryckts, också vilka förändringar som en text undergår i de olika leden.⁷² Fairclough använder dock själv i första hand en lingvistisk utgångspunkt där han definierar vilka diskurser som återfinns i texterna och hur texterna intertextuellt bygger på andra texter.⁷³ Han menar också att man kan genom att avläsa en text innehållandes hög interdiskursivitet kan dra slutsatsen att denna text hänger ihop med förändring medan man tvärtom representerar en reproduktion av det bestående.⁷⁴ Fairclough tar också upp två begrepp; transivitet och modalitet som två begrepp att ytterligare hantera analysmaterialet. Transivitet innebär att man tittar på händelser och processer och då ser hur de förbinds med subjekt och objekt. Man menar då att huvudintresset blir att kartlägga de olika ideologiska konsekvenser som framställningsformer kan ha.⁷⁵ Modalitet betyder ”sätt” och understryker då att analyser av modalitet i en text fokuserar på talarens grad av

⁷¹ Ibid s.78

⁷² Winter Jørgensen, Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur Lund 2000 s.85

⁷³ Ibid. s.86

⁷⁴ Ibid. s.87

⁷⁵ Ibid. s.87

instämmande i en sats. Alltså hur man uttrycker sig i förhållande till sitt eget förhållningssätt till texten. Detta uttryckssätt får konsekvenser för diskursens konstruktion av sociala relationer och kunskaps och betydelsesystem.⁷⁶ Vidare, för att åter sammanföra teorin och metoden, tittar Fairclough på den yttre av de tre boxar som presenterats ovan i den tredimensionella modellen; alltså förhållandet till den bredare sociala praktik som de är del av. Här menas att det finns två aspekter, den ena är att det krävs en kartläggning av relationerna mellan den diskursiva praktiken och den aktuella diskursordningen. Den andra aspekten är att de ickediskursiva sociala och kulturella relationer och strukturer som skapar ramen för den diskursiva praktiken bör kartläggas. Man ställer sig frågan vad det finns för institutionella och ekonomiska betingelser för den aktuella diskursiva praktiken.⁷⁷ Här understryker Fairclough vikten av ytterligare en teori för att den slutgiltiga analysen skall bli fullgod. I mitt fall handlar det om Tomas Hylland Eriksens etnicitetsperspektiv som behandlas i förhållande till den kritiska diskursanalysen.

Jag kommer med hjälp av denna metod titta närmare på de utvalda artiklarna och för att underlätta såväl läsandet som analyserandet väljer jag att angripa de journalistiska texterna för sig samt debattartiklarna för sig.

⁷⁶ Ibid. s.87-88

⁷⁷ Winter Jørgensen, Phillips *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur Lund 2000 s.87

ETNICITET

Tomas Hylland Eriksens bok *Etnicitet och nationalism* ligger till grund för det etnicitetsperspektiv som denna uppsats har för avsikt att använda. Vidare följer en förklaring kring Hylland Eriksens resonemang kring etnicitet som denna uppsats tagit fasta på.

VAD ÄR ETNICITET

Hylland Eriksen förklarar i sin bok att ordet etnicitet inom socialantropologin betecknar det aspekter på relationer mellan grupper som betraktar sig själva – och betraktas av andra – som kulturellt särpräglade.⁷⁸ Men Hylland Eriksen pekar också på dubbelheten gällande etniska grupper. Han menar att grupper med karakteristiska kulturer blir etniska grupper först i förhållande till något annat. Detta innebär att etniska grupper ständigt befinner sig mer eller mindre avskilda från andra men är medvetna om – och står i kontakt med – medlemmar av andra etniska grupper. Dessa grupper är dessutom i viss mening skapande just genom denna kontakt.⁷⁹ Det innebär alltså att etnicitet endast uppstår då grupper har ett minimum av kontakt med varandra. Dessa grupper måste också hysa föreställningar om att den andra gruppen är kulturellt annorlunda än den egna och om dessa villkor inte är uppfyllda kan man hävda att det inte finns någon etnicitet eftersom etnicitet till sin natur är en aspekt av en relation, inte en egenskap hos en grupp.⁸⁰ Dock menar Hylland Eriksen att de kulturella skillnaderna måste uppfattas som viktiga, och göras socialt relevanta, för att sociala relationer skall innehålla ett etniskt element.⁸¹ Det var under lång tid vanligt att likställa ”etniska grupper” med ”kulturella grupper”; Alla grupper som hade ”en gemensam kultur” betraktades som en etnisk grupp. Dock är denna syn idag svår att upprätthålla.⁸²

Manning Nash, professor i antropologi, har föreslagit att man som minsta gemensamma nämnare för alla etniska grupper kan använda metaforerna ”bädd, blod och religion”. Med detta menas att alla etniska grupper uppfattar sig själva som biologiskt självreproducerande och endogama, att de har en ideologi kring ett gemensamt ursprung, samt att de har en gemensam religion.⁸³ En del etniska grupper använder begrepp som ”ras” eller ”blod” i sin ideologi. Andra tillämpar snarare kriterier grundade på kulturell kompetens. Vissa grupper

⁷⁸ Hylland, Erikssen *Thomas Etnicitet och nationalism* 2007, Bokförlaget Nya Doxa, NORA s.

⁷⁹ Ibid s.

⁸⁰ Ibid s.21-22

⁸¹ Ibid s.22

⁸² Ibid s.47

⁸³ Ibid s.48

tillåter inte utomstående att assimileras, medan andra grupper gör det. Gemensamt för alla grupper är emellertid föreställningen om en delad kultur; detta är något som skiljer etniska grupper från samhällsklasser.⁸⁴ Hylland Eriksen menar alltså att den etniska identiteten inte har någon personlig betydelse såvida den inte ger individen något som denne uppfattar som värdefullt.⁸⁵ Hylland Eriksen menar då att social identitet mest betydelsefull när den uppfattas som hotad.⁸⁶

URSPRUNGSBEFOLKNINGAR

Hylland Eriksen behandlar i sin bok även begreppet ursprungsbefolkningar. Många av de böcker som använts i bakgrunden använder detta begrepp och även i artiklarna återfinns begreppet som med Hylland Eriksens förklaring kan kallas för ett samlingsnamn för ett territoriums ursprungsinnevanare. Det Hylland Eriksen menar är dock att dessa grupper är förhållandevis maktlösa i politiskt hänseende och endast till viss del låtits integreras i den dominerande nationsstaten. Hylland Eriksen tar här upp samerna som ett exempel på det starka förtryck av den samiska befolkningen som mynnat ut i ett mindervärdeskomplex hos den samiska befolkningen, han menar att många samer själva delade den förhärskande, nedvärderande synen på den samiska kulturen och vägrade lära sina barn att tala samiska. Och att detta slags själförakt är karaktäristiskt för maktlösa grupper i mångetniska sammanhang.⁸⁷

Han menar också att infödda folkslag är förknippade med ett icke-industriellt produktionsätt och ett politiskt system utan statsbildning.⁸⁸ Dock menar författaren att man kunde urskilja en förändring efter andra världskriget, och i synnerhet sedan 1970-talet, då många ursprungsbefolkningar som till exempel samer lappar organiserat sig politiskt och krävt att deras etniska och territoriella anspråk skall erkännas av respektive stater.⁸⁹

För att närma sig de utseendemässiga och stereotypa associationerna, som i fallet med samer kan handla om renen, kläderna, slöjden eller språket, förklarar Hylland Eriksen begreppet etniska stereotyper. Man har visat hur aspekter av en människa som vanligtvis uppfattas som oföränderliga, med fördel kan studeras som symboliska aspekter av sociala processer.⁹⁰

⁸⁴ Hylland, Erikssen *Thomas Etnicitet och nationalism* 2007, Bokförlaget Nya Doxa, NORA s.48

⁸⁵ Ibid s.46

⁸⁶ Ibid s.89

⁸⁷ Ibid s.42

⁸⁸ Ibid s.24

⁸⁹ Ibid s.

⁹⁰ Hylland, Erikssen *Thomas Etnicitet och nationalism* 2007, Bokförlaget Nya Doxa, NORA s.79

Han talar om ett stadium när föreställningar blir till en oskiljaktig del av en grups ”kulturella kunskap”, och alltså regelbundet och mer eller mindre förutsägbart styr förhållandet till andra. Föreställningarna betonar vikten av en gemensam uppfattning kring inställningar eller yttre attribut så de tillslut ses som en allmängiltighet inom gruppen och på så sätt kan spåras.⁹¹ Hylland Eriksen säger att gruppstillhörighet och lojaliteter bekräftas och förstärks genom stereotypisering och artikulering av konflikter och konkurrens. Denna ömsesidiga utstakningsprocess kan kallas ”dikotomisering”.⁹² Man kan därför påstå att etnicitet innefattar upprättandet av både oss/dem-kontraster som Hylland Eriksen kallar dikotomisering och ett gemensamt fält för diskurs och växelverkan mellan etniska grupper som kallas komplementarisering.⁹³

FÖRESTÄLLNINGEN OM ETT GEMENSAMT URSPRUNG

I sin bok talar Hylland Eriksen om att föreställningar om ett gemensamt ursprung i de allra flesta fall är avgörande för den etniska identiteten och att tolkningar av historien därför blir viktig för sådana ideologier som försöker rättfärdiga, stärka och vidmakthålla särskilda etniska identiteter.⁹⁴ De etniska identiteterna skapar en känsla för den egna gruppen och på så sätt kan man säga att de känslorna för den egna gruppen i stort är en socialt skapad företeelse och detta gäller också när man talar in identitet inom socialantropologin,⁹⁵ man syftar med begreppet identitet på social identitet och inte något som ligger i individens medvetande.⁹⁶

Hylland Eriksen beskriver också skillnaden mellan föreställningarna om ett gemensamt ursprung, han menar att människor är duktiga på att skilja på de olika grupperingarna som inte delar samma historia. Dock menar han också att människor blir mindre detaljerade i förhållande till hur långt det upplevda sociala avståndet till en själv är.⁹⁷ Människan är alltså väldigt bra på att förklara skillnaden mellan sig själv och grannen men när det gäller andra folkslag eller grupperingar någon annanstans kallas de ofta för ett samlingsnamn. Ex. ”samer” då det själva verket återfinns flera förgreningar inom den samiska etniciteten. Men i en komplex månggetnisk miljö kommer alltså aktörer att utveckla olika standardiserade former av beteende gentemot olika kategorier av andra. Vissa uppfattas som ”nästan som vi själva”;

⁹¹ Ibid s.33

⁹² Ibid s.39

⁹³ Ibid s.40

⁹⁴ Ibid s.78

⁹⁵ Ibid s.79

⁹⁶ Ibid s.79

⁹⁷ Ibid s.80

andra uppfattas som ”extremt annorlunda än oss”. När sådana exklusions – och inklusionsprinciper medger gradskillnader kan vi kalla dem analogiska. Dessa tillåter inte att man drar entydiga, skarpa gränser. När ett klassifikationsystem tvärtom fungerar enligt en entydig princip för inklusion och exklusion där alla utomstående betraktas som ”mer eller mindre likadana”, kallas det digitalt.⁹⁸

Hylland Eriksen tar upp de två begreppen vi-skap respektive oss-skap och menar att man med dessa kan skilja mellan två olika modaliteter av gruppsolidaritet. Han menar att vi människor i egenskapen av oss är lojala och integrerade huvudsakligen i förhållande till den andre; genom konkurrens, fiendskap, symbios eller ett kontrasterande bruk av stereotyper och gränssymboler. Att vara vi, å andra sidan, implicerar att man är integrerad genom gemensamma aktiviteter inom kollektivet.⁹⁹

ETNICITET UNDER FÖRÄNDRING

Då man räddes etnicitetens undergång i och med de snabba förändringar som utsatt många etniska grupper hävdar dock Hylland Eriksen att man i motsats till den påstådda undergången på senare tid snarare kan skåda ett uppvaknande av den etniska särpräglings som istället yttrar sig i en ny och ofta starkare och mer artikulär form.¹⁰⁰ Men för att detta skall vara möjligt att upprätthålla den etniska identiteten är dessa grupper tvungna att hänvisa till en historisk handling som ofta handlar om ett gammalt språk, släktskapssystem, en gammal religion eller livsstil. Detta förklaras med att den etniska tillhörigheten upplevs som viktig då vi idag lever i en flyktig värld och att den etniska tillhörigheten blir en viktig källa för självrespekt och personlig autenticitet. Man kan se formandet av nya etniska grupper i enlighet med två differentierande processer. Den ena handlar om att den nya etniska gruppen öppnar upp för nya identifikationer. Den andra processen handlar om det motsatta att man istället minskar omfånget på den grupp som förmodas dela ursprung.¹⁰¹ Man kan därför påstå att etniciteten inte bestäms av den ”objektiva kulturen” då man kan se att etnicitet upprätthålls trots kulturella förändringar trots att detta i sig verkar motsägelsefullt då det just är den bestående kulturen som framhålls i de olika etniska minoriteterna.¹⁰² Hylland Eriksen drar

⁹⁸ Hylland, Erikssen *Thomas Etnicitet och nationalism* 2007, Bokförlaget Nya Doxa, NORA s.87

⁹⁹ Ibid s.88

¹⁰⁰ Ibid s.88

¹⁰¹ Ibid s.89-90

¹⁰² Hylland, Erikssen *Thomas Etnicitet och nationalism* 2007, Bokförlaget Nya Doxa, NORA s.94-95

paralleller mellan etniska minoriteter och individer som romantiserar sin barndom, då man tycks kunna urskilja ett mönster av självuppfyllande historieskapande.¹⁰³

Det som kan skådas idag är inte det förflutna, utan moderna konstruktioner av det förflutna. Och detta förklarar Hylland Eriksen med det faktum att identiteter är mångtydiga, och denna mångtydighet i sig hänger samman med en förhandlingsbar historia på samma sätt som det kulturella innehållet fungerat förhandlingsbart.¹⁰⁴ Man har genom tiden observerat fall av etniska minoriteter som växt sig starkare i situationer då det av någon anledning uppstått konkurrens om knappa resurser.¹⁰⁵

¹⁰³ Ibid s.95

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Ibid s.96

ANALYS

I denna uppsats jag tittat på ett antal artiklar ur två stora dagstidningar i Västerbotten. Artiklarna har alla berört den konflikt som blossar i västerbotten och jag har med hjälp den valda teorin analyserat materialet.

RÄTTEN TILL MARK

DEBATTARTIKLAR

De fyra artiklar som behandlar huruvida marken bör fördelas som är författade av ickejournaler, är publicerade under tidningarnas debattsida. Alla samlas de runt föreställningen att de befinner sig i underläge och därför är i behov av yttrande. De uttrycker alla ett missnöje gentemot dem som de anser har berövat eller kommer att beröva dem rätten till den mark som enligt dem är deras rätt att nyttja. I två av fallen tillskrivs samebyarna som kärnan till det onda genom att de via sina rättigheter inskränkt på det som skribenterna till dessa artiklar menar på är mark som tillhör dem eller andra än samerna inom samebyn. Angelica Svarto skriver i Västerbottens folkblad, som en reaktion på en tidigare artikel där samebyar motsätter sig att aska efter avlidna sprids i fjällen, att samebyarna med sina överklaganden respektlöst trampar på områden som tillhör samer som står utanför samebyn och som levt och verkat i fjällen i stort sett hela livet och att rätten att sprida aska inte borde ligga på samebyn. Hon menar att samebyn som verkar idag i många fall kommit invandrande från norr och därför inte borde ha rätten till den mark där andra samer från vad hon kallar ”mindre lyckligt lottade släkten” tidigare levt. Hennes främsta argument i debatten är att samer utanför samebyn som alltid bott i fjällen skall ges likvärdig, om inte större rätt till den mark som brukas.¹⁰⁶ Den andra debattartikeln där samebyarna tas upp som motståndet är skriven av Lars G Norman och motsäger sig också samebyns agerande i konflikten vad det gäller rätten till mark. Han menar också att problemet ligger i samebyns överklagande gällande verksamhet utom samebyns intressen. Han har under rubriken folkets röst i Västerbottenskuriren listat huruvida samernas överklaganden påverkat andra verksamheter inom det område som berörs. Han understryker, likt Svarto, samebyns överklaganden mot spridning av aska som löjeväckande då den utestänger all annan befolkning i fjällvärldens vilja att tillåtas sprida aska efter avlidna. Som Norman uttrycker det;

¹⁰⁶ Svarto, Angelica *I alla tider har fjällen för många blivit sista vilorummet*, I Västerbottenskuriren 080716

”Samebyarnas agerande på senare år tyder ju på att samebyarnas arbetsplats innefattar övre och mellersta norrland, från kust till riksgräns. Vilka rättigheter har vi övriga norrlänningar och samer som inte ägnar sig åt rennäringen?”¹⁰⁷

Båda dessa artiklar menar på att samebyarna, med sina rätter att överklaga domar, utnyttjat sin makt på fel sätt. Ytterligare en av artiklarnas skribenter som går under signaturen ”Ganska så less Västerbottensbonde” påvisar likheter med de två ovanstående i sin argumentation men har istället valt begreppet ”samer” istället för ”samebyn”. I denna artikel menar skribenten, som är bonde i närheten av samernas renhjordar, att den utveckling som skett från den gamla ordningen då det, enligt skribenten, sällan uppstod problem mellan bönder och samer nu har utvecklats till ett system där samerna inte tar ansvar för sina renar och att renarna därför skapar problem på böndernas marker. Här menas att orsaken till denna utveckling skulle vara samernas motoriserade renvallning samt ökad nonchalans från samerna gentemot andra djurägare.¹⁰⁸ I en tredje debattartikel publicerad i Västerbottens folkblad tar Tomas Mörtsell upp problematiken kring markägandet. Här specificeras målgruppen för dem som bör ställas till svars för skiljaktigheterna gällande rätten till mark till politikerna som endast genom ändring av lagstiftning kan kontrollera ”Vapstens sameby” som han i sin artikel menar hämmar den ”skogliga verksamheten” i området. Mörtsell debatterar problematiken utifrån ett skogsnäringssperspektiv och menar att Vapstens sameby saknar argument för sitt agerande i området då de, som Mörtsell formulerar sig, ”använt sig av möjligheten att överklaga avverkningstillstånden”. Mörtsell menar att ansvaret för att skogsägare skall ”få rätten att bruka och vårda den skog man är rättmätig ägare till” hänger på politikerna och lagstiftningen.¹⁰⁹ Den fjärde artikeln är skriven av Marianne Johansson som i sin debattartikel reagerar på en ledare skriven av Lars Bodén i Västerbottens Folkblad gällande möjligheterna att införskaffa en nationalpark i fjällvärlden. Johansson menar att Bodén inte är tillräckligt påläst för att uttala sig kring den geografiska yta inom vilken denna nationalpark skulle uppföras då hon menar att man inte kan avgränsa inlandets befolkning i kategorier ”ortsbor, turistföretagare, samer och andra företagare”. Hon menar att det krävs en insikt i hur den faktiska grupperingen, eller snarare avsaknaden av grupperingen, ser ut och hur och dessas intresse kring markanvändandet ser ut. Det Johansson understryker är statens illvilja att fördela marken i fjällvärlden med hänsyn till de som Johansson kallar ”de bofasta” och hänvisar, likt Svarto, till tidigare generationer.¹¹⁰

¹⁰⁷ G Norman, Lars *Sunt förnuft efterlyses hos samebyarna*, I Västerbottens Folkblad 080830

¹⁰⁸ ”Ganska så less Västerbottensbonde” *Samerna nonchalerar bönderna* 080825

¹⁰⁹ Mörtsell, Tomas *Vapsten hotar inlandet* 080117

¹¹⁰ Johansson, Marianne *En nationalpark blir tillslut på statens vis* Västerbottens Folkblad 080103

JOURNALISTISKA TEXTER

De journalistiska texter som författats med anknytning till konflikten om markägandet berör samma områden som de ovanstående debattartiklarna. En artikel skriven av Nils Widing för Västerbottensfolkblad publicerad under Inlandet behandlar spridningen av aska i fjällvärlden. Artikeln tar upp det beslut om att låta sprida askan av två personer som länsrätten tagit. Widing understryker motsättningarna mellan samebyn och länsrätten och låter en representant för samebyn, Tomas Nejne, kommentera länsrättens beslut; ”Området är hävdvunna kulturmarker och samernas arbetsplats”.¹¹¹ Artikelens fokus ligger på huruvida aska som sprids orsakar en etiskt lämplig arbetsplats för samer som bedriver rennäring. Länsrätten representeras i denna artikel genom Widing som förklarar varför och på vilka grunder länsrätten agerat. Detta är dock den enda artikel där representanter från samebyn kommer till tals. Övriga artiklar behandlar överklaganden som samebyn gjort inom avverkningstillstånd, gruvtillstånd och fisketillstånd. När det gäller avverkningstillståndet har journalisten Josefin Nilsson låtit Jonas Eriksson, Norra skogsägarnas näringspolitiska ansvarige i en artikel i Västerbottens Folkblad kommentera beslutet som i detta fall handlar om att överklagandet avslås. ”-Vi hoppas att samebyn inte överklagar beslutet vid en högre instans” säger han. Gällande gruvtillståndet publicerades en artikel skriven av Marie Andersson där man konstaterar att de företag som intresserat sig för gruvnäringen i länet nu fått sitt undersökningstillstånd, detta efter att Vapstens sameby och en markägare överklagat. I denna artikel låts ett av företagens vd komma till tals där han konstaterar; ”Det är verkligen en lättnad att vi nu undanröjt en stor orospost för hela gruvbranchen i Sverige”¹¹² Strax därefter publicerades en artikel av samma Nils Widing där man förklarar att Vapstens sameby överklagat undersökningstillståndet. I denna artikel görs en redogörelse över vilka områden och företag som berörs av överklagandet. Detta i all korthet utan några kommentarer. Samma princip gäller i artikeln om fiskebeslutet där det under nyheter publicerats en artikel av en okänd journalist där man förklarar att Vapstens sameby överklagar till regeringen länsstyrelsens beslut om fiskeupplåtelse inom samebyns året-runt-marker.

ANALYTISKA POÄNGER

Artiklarna är i förhållande till Faircloughs begrepp transaktivitet som i sig syftar att avläsa de ideologiska konsekvenser som texterna förmedlar vis sitt sätt de framförs, till viss del

¹¹¹ Widing, Nils *Familj hann sprida aska innan samebyn överklagade beslutet* 080822

¹¹² Andersson, Marie *Goldminers får sitt tillstånd* 080220

överensstämmande. I debattartiklarna förhåller sig skribenterna i försvarsställning till det som anses vara de bestämmande och rådande inom den aktuella debatten. Debattartiklarna är på inget sätt passiva i sitt framförande av vem som kan ställas till ansvar. Marianne Johansson skriver;

”Rättigheter som våra förfäder avtalade fram med staten [...] om detta avtal [...] följts, skulle de problem om markanvändningen här uppe[...] aldrig uppstått – och verklig utveckling kunde ske!”¹¹³

De skapar ett försök till upprättelse där det massiva motståndet kan tillskrivas staten och de renägande samerna, alltså samebyn. Debattartiklarna understryker sin underlägsenhet genom att i användandet av modalitet återberätta samebyns intrång, statens skövling eller renägares illvilja. I sina framföranden ser man debattartiklarna i försvarsställning där de språkligt understryker sig som underlägsna. Skribenterna menar att de är dem, och sådana som dem som är drabbade genom att själva ingå i formuleringen. Svarto skriver samebyn som ”de” och ”dem” medan hon refererar motsatsen till begrepp som ”man” och med det placerar läsaren i en position där samebyn blir något främmande. Samma princip gäller Johanssons text där hon trycker på staten som den främmande makten och talar om ”oss” när hon menar de boende i området. Norman använder språket på samma sätt så han talar om samebyarna å ena sidan och sedan tillskriver den andra sidan som ”vi”. Här kan det ses att samebyn som fenomen i alla debattartiklar tillskrivs ett utanförskap och en avlägsenhet som innebär en bild av samebyn som hegemoni. En instans av fast betydelse som inte ifrågasätts till utseende utan snarare till handling. De åsikter som tidningarna förmedlar kan genom Faircloughs modell även ses ur ett annat perspektiv. Då de båda dagstidningarna riktar sig till svensktalande individer bofasta i västerbotten. Då språket, som tidigare nämnt, spelar en stor roll i definitionen same skulle man kunna tänka sig att den samiskspråkiga delen av befolkningen också tar del av de samiska medieformer som finns att tillgå. Detta fungerar dock inte båda vägar då den svenska delen av befolkningen av språkliga skäl begränsas information på samiska. Västerbottenskuriren och västerbottens folkblad blir med det tidningar som skriver till den svenska och samiska befolkningen som inte talar samiska. Av de artiklar som analyserats under denna rubrik är inte någon artikel skriven av samebyns representanter utan enbart av individer, svenskar eller samer, utanför rennäringen och samebyn. Enbart i artikeln av Nils

¹¹³ Johansson, Marianne *En nationalpark blir tillslut på statens vis* Västerbottens Folkblad 080103

Widing¹¹⁴ kommer samebyn, genom intervju, till tals. Här skulle jag således kunna påstå att även den bild som förmedlas språkligt lyser igenom vad det gäller samebyns utanförskap i produktionen av texter. Att artiklarna i sitt språkbruk försätter ”vi” som dem utanför samebyn och ”dem” som de inom samebyn och rennäringen men även att artiklarna talar till dem utanför rennäringen genom sin produktion och framställning. Samebyn blir inte en aktiv aktör i debatten utan en aktör som refereras och intervjuas och blir därför på ett liknande sätt en odiskutabel instans. Att dessa två utanförskap sedan leder till en bild av samebyn som ett statistiskt fenomen som genom sitt leverne försätter alla andra aktörer i svåra positioner medför att samebyn tillsammans med staten eller som en reaktion på statligt bestämmande utpekas som den onda och felande länken i konflikten om marken.

DEN SAMISKA IDENTITETEN

DEBATTARTIKLAR

Trots att debatten kring den samiska identiteten är aktuell, är det journalistiska intresset för denna fråga betydligt svagare än vad som redovisas i den allmänna debatten. Denna debatt kring vem som bör få titulera sig same och hur den statliga avgränsningen i begreppet påverkar dagens läge berör hela det samiska samhället och även samhället i stort, men trots detta är de skilda synpunkter i denna fråga lika avgörande för konflikten i Västerbotten. Med ett undantag är alla debattartiklar skrivna under denna rubrik är skrivna av samer utanför rennäringen eller individer inom näringar som skribenterna anser ha drabbats av rennäringen och lagstiftningen som gäller de renägande samernas rättigheter. I denna fråga riktas missnöjet i första hand mot lagstiftarna och den allmänna uppfattningen om att samer tycks likställas med renägare. Det faktum att icke renägare exkluderas ur lagstiftningen understryks i flertalet artiklar. Dock skriver Sara Larsson, renägande same inom samebyn, en artikel som även den ifrågasätter samernas identitetsproblematik gentemot den svenska befolkningen. Hon menar i sin artikel att det är av största vikt att samerna behandlas som ett ursprungsfolk och att debatten är levande kring hur Sverige som stat skall behandla samerna. Larsson menar att det samiska måste offentliggöras och klarläggas så hon kan uppfostra sin dotter till att känna stolthet över sitt samiska arv istället för förakt.¹¹⁵ Men gemensamt för alla debattörer är

¹¹⁴ Widing, Nils *Familj hann sprida aska innan samebyn överklagade beslutet* 080822

¹¹⁵ Larsson, Sara *Höj stödet till samisk kultur* (10/11) 071110

som sagt det riktade missnöjet mot stat och beslutsfattare som debattörerna menar, skapat en uppdelning samer emellan. Lars G Normans skriver;

”Kom ihåg att samer med renmärke ingår i en sameby, men huvuddelen samer är utanför och har samma usla rättigheter som alla andra nordsvenska medborgare”¹¹⁶

Det Norman uttrycker är den av dem upplevda frustration av att inte kunna tillgodoräkna sig det land och de rättigheter som de enligt dem borde kunna. Samma frustration återfinns hos flera av skribenterna där man uttryckligen tillskriver samebegreppet en för snäv definition. Marianne Johansson skriver; Flertalet ortsbor är samer, ursprungssamer!¹¹⁷ och Håkan Johansson, ordförande i jakt och fiskesamerna, understryker detsamma. Han menar också att det är upp till Sveriges beslutsfattare att ta sig av hela same- och glesbygdspolitiken. Sigrid Stångberg som också debatterar den samiska identiteten menar på att det är samers rättigheter i egenskap av folk som bör prioriteras och även hon menar att det är staten och beslutsfattare som behöver ställas till svars för det hon kallar den ”strukturella rasismen” som samer under lång tid utsatts för. Hon menar dock att kränkningen som man som same utom renskötseln bemöter inte bara kommer från staten utan även härrör i dess företrädare och andra samer som hon menar är fångade i och omgärdade av orättvisa och omöjliga lagar.

”Enligt min åsikt har en absurd situation uppstått i Vapsten, då den utdömda domen vilar på mina förfäders månghundraåriga nyttjande av mark och vatten, men staten och dess representanter förvägrar oss ursamer våra rättigheter”¹¹⁸

Angelica Svarto uttrycker i sin artikel skillnaden mellan renägande samer och icke renägande same då hon, efter av samebyn nekats spridning av aska, skriver; än en gång påminns man om att man som same utanför samebyn anses som mindre värd.¹¹⁹ Flera debattörer är nog med att understryka sin egen etniska definition. Angelica Svarto signerar sin artikel med ”Jakt och fiske-same”, Lars G Norman använder sig av formuleringen; ”Dessa marker har skapats av oss nybyggare som har sitt ursprung i samiska, finska och mellansvenska folk.” Håkan Johansson skriver under sin artikel med ”Ordförande i Jakt och Fiskesamerna” och Sigrid Stångberg skriver; ”Jag är ursamer i Vapsten [...]”.

JOURNALISTISKA TEXTER

¹¹⁶ G Norman, Lars *Sunt förnuft efterlyses hos samebyarna* 080830

¹¹⁷ Johansson, Marianne *En nationalpark blir tillslut på statens vis.* 081003

¹¹⁸ Stångberg, Sigrid *Rättigheter för alla samer* 060203

¹¹⁹ Svarto, Angelica *I alla tider har fjällen för många blivit sista vilorummet* 080716

En av de texter som behandlar den samiska identiteten vars avsändare är journalister tar upp viljan från, vad artikeln skriver, den samiska organisationen Same Ätnam om en breddning av den samiska definitionen. Journalisten, som i detta fall är okänd, skriver att det språkkriterium som idag finns är alldeles för snävt enligt Same Ätnam och att organisationen nu vill att sametinget och samiskt parlamentariskt råd tillsätter en utredning huruvida begreppet skall vidgas. Journalisten menar att frågan vem som är same och inte, brukar aktualiseras inför sametingsvalen och då medför mer eller mindre kränkande ifrågasättanden.¹²⁰ Maria Linné skriver i Västerbottens Folkblad under Senaste nytt en kort artikel om att svenska samernas riksförbund nu vill att regeringen skall anpassa sig efter den urfolksdeklaration som antogs för att skydda urfolken och som FN godkänt. Artikeln tar upp att Svenska samernas riksförbund i ett brev till stadsrådsberedningen, som hon skriver, upplyser om att Sverige ofta får internationell kritik från organ som tycker att samernas situation inte har förbättrats – främst vad gäller rätten att bruka mark och deras rätt till jakt och fiske.¹²¹ Artikeln går under namnet ”Kräver anpassning till urfolksdeklaration”.

ANALYTISKA POÄNGER

När det gäller identitetsfrågan är de är det övervägande debattartiklar som publicerats och trots att debattörerna påvisar välformulerade problemfrågeställningar kvarstår det faktum att denna del av debatten snarare är ett resultat av de två övriga motsättningarna inom denna konflikt. Gemensamt fastslår man att det är staten och regelverket som skapar missunnsamma förhållanden för de samer som ligger utanför rennäringen och att detta påverkat såväl de rättigheter man som same utanför samebyn inte kan tillgodoräkna sig, men också skapat förvirring ur en identitets och tillhörighetssynvinkel. Sigrid Stångberg skriver att det som pågått är en strukturell rasism där de som inte tillhört samebyn fråntagits sin samiska identitet. Hon skriver; ”Dock har den svenska staten envetet fasthållit vid gamla fördomar och medvetet fört fram definitionen att samer är desamma som renskötare”.¹²² Problemet med detta menar hon är de samer utanför rennäringen som önskar att få ta del av det som innan samebyns aktuella utseende kunde tillskrivas även dem. Undantagsfallet blir således Sara Larssons artikel, som visserligen uttrycker missnöje mot staten och beslutsfattare, men snarare menar att den samiska identiteten och självkänslan sitter i samernas egna rätt till självbestämmande över rennäringen. Hon talar om det samiska folket och statens hanterande av det som något i

¹²⁰ Okänd, *Fler föreslås få kalla sig samer*, Västerbottenskuriren 080929

¹²¹ Linné, Maria *Kräver anpassning till urfolksdeklaration*, Västerbottens Folkblad 080702

¹²² Stångberg, Sigrid *Rättigheter för alla samer* 060203

behov av debatt, detta på grund av att, som hon menar, blir avgörande för om samerna i Sverige skall ha en framtid. Man kan med detta skilja Sara Larssons artikel från de övriga debattartiklarna då man språkligt finner skiljaktigheter i diskursen *same*. Larsson ställer sig som försvarare till rennäringen i dennas ekonomiska omtvistningar och med det också raka motsatsen till delar av de övriga debattörerna. Larsson använder begreppet ”samerna” som de utsatta för ”Svenska statens” agerande och understryker själv sin samiska identitet. Skillnaden på kritiken mot staten blir således att man i Larssons fall snarare uppfattar statens hantering av rennäringen som påhopp mot hela den samiska befolkningen och vad hon menar är en av de viktigaste kulturbärarna, rennäringen, medan de övriga debattörerna snarare menar att statens agerande i den samiska befolkningsavgränsningen skapat det orättvisa inom den samiska befolkningen som resulterar, vad de menar är mindervärde.

Men trots att man talar om rasism tycks det mer sällan handla om identitetsproblematiken, då debatten kring samedefinitionen lika ofta handlar om rätten till mark eller rätten till rennäringen. Klart kan man därför se att såväl de debattörer som journalister ofta har en egen föreställning kring sin egen tillhörighet och sin egen identitet oavsett om man är ickesame eller *same* utanför *samebyn*. Ofta är det, i debattartiklarna, just detta man hävdar. Alla debattörer understryker sin egen position utan frågetecken så huruvida identiteten *same* är svårdefinierad eller inte tycks de flesta redan veta under vilken kategori de faller under liksom i debatten kring rennäringen också vilken de inte faller under.

RENNÄRINGEN

DEBATTARTIKLAR

Den tredje och sista rubriken som ligger till grund för denna konflikt är rennäringen. Den historiska utvecklingen av rennäringen har medfört ett laddat fält av åsikter oavsett till vilken näring eller etnisk bakgrund du ansluter dig. Trots detta är rennäringens fråga i detta fall den fråga som i första hand omskrivs av journalister och inte fullt så många debattörer. Detta kan bero på att den omtvistade Nordmalingsfallet där ett antal *samebyar* stämades av markägare som menade att samerna inte hade den historiska rätten till renbete på deras mark är flitigt omskrivet av såväl Västerbottenskuriren som Västerbottens folkblad. De inlägg som berör ämnet och lyfter fram problematiken via debattartiklar kan dock särskiljas en aning från tidigare nämnda debattartiklar. Skillnaden handlar i första hand om att man intar en ekonomisk och politisk ställning i högre grad. Då man i första hand diskuterar rennäringen

som näring, och inte som något etniskt bundet lyfter man litet på den personliga debatten och behandlar istället rennäringsen som en yrkesrelaterad debatt. Detta inte enbart till allas nöje. Sara Larsson skriver i Västerbottenskuriren, efter att ha reagerat på tidigare artiklar skrivna av Västerbottenskuriren, att rennäringsen inte kan jämföras med andra näringar i Sverige då detta inte är en näring som det svenska folket inte kan styra och ställa över.¹²³ Hennes debattartikel handlar i första hand om att de pengar som staten tillskrivs rennäringsen i att forma av bidrag och stöd, enligt henne, missstolkas och används i argumentationen om att rennäringsen bör läggas ned. Någon som inte håller med i denna argumentation är signaturen *Mjölkbonde som föder renar*, som också nämner att han tagit del av det som skrivits i tidningen men som i sin debattartikel publicerad under Folkets röst i Västerbottens Folkblad menar att rennäringsen tillskrivs alldeles för mycket pengar i förhållande till, vad denne menar, en likvärdig näring kan tillgodoräkna sig i stöd och bidrag från staten. Skribenten själv är mjölkbonde och argumenterar i sin artikel för varför han bör kunna tillgodoräkna sig en betydligt större summa pengar om denne skulle räkna som ”Svenska samers riksförbund”.¹²⁴ Signaturen *Mjölkbonde som föder renar* beskriver i sin artikel *Ska jag också räkna som SSR?* Missnöjet över den samiska näringens som överbetald i förhållande till vad han som mjölkbonde får för vad han anser är samma typer av ersättningsberättigade företeelser. Missnöjet riktar sig såväl till staten som till renägarna då han menar att utebliven ersättning för renars förstörelse på hans egendom och statens utbetalning av ersättning till renägaren skapar den orättvisa som han menar kan ses idag.¹²⁵

JOURNALISTISKA TEXTER

De journalistiska texterna vad det gäller rennäringsen består bland annat av ett reportage skrivet av Berth-Olof Brännström i Västerbottenskuriren. Reportaget tar upp de motsättningar Svenska samers riksförbund antar i diskussionen kring, som de menar, framställningen av rennäringsen som bidragsberoende och kraftigt subventionerad. I artikeln görs en intervju med SSR:s ordförande PG Idivouoma och Vapstens samebys ordförande Inger Baer Omma. I denna artikel svarar de två intervjuade på uppgifter publicerats i Västerbottenskuriren under ett tidigare tillfälle som berörde rennäringsens ekonomi. Båda menar de att de är missvisande siffror som redovisas och hänvisar sedan till de siffror som, enligt dem, stämmer bättre. Båda

¹²³ Larsson, Sara *Höj stödet till samisk kultur* Västerbottenskuriren 071110

¹²⁴ Mjölkbonde som föder renar, *Ska jag också räkna som SSR?* Västerbottens Folkblad 080917

¹²⁵ Mjölkbonde som föder renar, *Ska jag också räkna som SSR?* 081007

menar också i sina uttalanden att rennäringen tillför och ger positiva kringeffekter och jobb i sin omgivning. Artikeln är uppbyggd på de två intervjuer som gjorts. Vidare finns en rad artiklar att tillgå som alla behandlar debatten kring *Nordmalingsmålet* där samebyar och markägare rättsligt möttes i en tvist som rörde rennäringens rättigheter till ett specifikt landområde. I dessa artiklar involveras "experter" och talesmän utanför Västerbotten i större utsträckning och som i det här fallet företräder samebyarna rättsligt, i vilka de intervjuats och uttalat sig. I en artikel av Berth-Olof Brännström säger Camilla Levinsson från MAQS advokatbyrå i Göteborg; "Vi har många delar i vår bevisning som väger tungt"¹²⁶. Hennes kollega Lars Melin instämmer och förklarar att samebyarna kommer kalla flera av Sveriges kunnigaste forskare inom ämnet att representera dem i fallet. Vidare förklarar Levinsson huruvida markägarnas bevisning skall tas håll på med hjälp av professorer, forskare och docenter. Spänningen i och kring renbetesmålet går dock inte att undkomma. Brännström skriver en annan artikel om fallet där han påvisar samebyarnas missnöje med den domare som tilldelats renbetesmålet, Anders Aurell. Han förklarar bakgrunden till missnöjet som bottnar i att Aurell tidigare dömt ett fall i Östersunds tingsrätt där en annan sameby mist vinterbetet mot ett antal privata fastighetsägare.¹²⁷ Brännström framhåller att samebyarna är missnöjda och att de inte får något stöd av Umeå tingsrätt. Som tidigare nämnt baseras debatten kring identiteten när det gäller konflikten som helhet, till stor del på såväl rätten till mark och rennäringen. I Nordmalingsfallet, eller renbetesmålet som jag också har kallat det, beskrivs detta i ytterligare en artikel av Berth-Olof Brännström som i en intervju med Licelott Omma från vapstens sameby får berättat att markägarna i fallet använder sig av rasistiska källor från den tiden så det fanns ett hat mot den samiska befolkningen. Brännström har artikeln fört samtal med Omma, Olle Larsson från rans sameby och Thorbjörn Nyberg som stödjer markägarna i frågan. Alla parter tycks dock framhålla att det är staten och politikernas ansvar att finna klarhet i frågan men Omma säger; "Staten har det yttersta ansvaret, men det har man inte tagit. Det finns ingen vinnare i ett sånt här mål."¹²⁸ Den 20 januari 2006 skriver en okänd journalist en artikel under rubriken "Samerna vann Nordmalingsmålet". Denna artikel förklarar i korthet vad striden handlat om men förklarar att samebyarna vunnit, något han förklarar som en "överraskande utgång". I denna artikel kommer Licelott Omma, ordförande i vapstens sameby till tals;

¹²⁶ Brännström, Bertholof *Experter ska spräcka bevisen* 050912

¹²⁷ Brännström, Bertholof *Inget jäv i renbetesmål* 050912

¹²⁸ Brännström, Bertholof *Renbetesmål ger både optimism och besk bismak* 051027

”Även om jag som obotlig optimist hade trott att rättvisan skulle segra, känns det här som en stor seger för samerna. Nu kan mina ungdomar hoppas på en framtid.”¹²⁹

Markägarna kommer också till tals via markägaren Bert Hägglund som är besviken över domens utfall. Hägglund uttrycker att man, som han uttrycker, uppenbarligen kan skaffa sig sedvanerätt på bara några årtionden samt att det ännu är oklart huruvida markägarna tänker överklaga eller inte.¹³⁰ Rennäringsdebatten kan således också delas in i olika kategorier. Det är inte bara rennäringens vara eller icke vara och var den bör hålla hus som debatteras, rennäringens debatten behandlar även den historiska och nutida aspekten på rennäringen som ekonomiskt gångbar näring och som jag tidigare nämnt ligger rennäringens debatten på visst plan längre från den etniska debatten än övriga två inriktningar. En av de journalistiska texter som rör rennäringen men inte rennäringens mål är skriven av en okänd journalist under rubriken *För många renar i länet*¹³¹. Här redovisar journalisten att länsstyrelsen i Västerbotten uppmanar samebyarna att minska sitt renantal då detta ligger för högt. Journalisten berättar att antalet renar per sameby i dagsläget ligger högt beroende på att man inte lyckats räkna ut exakt hur många renar man inom samebyn för få ha. Ytterligare en artikel som behandlar detta, och som understryker konflikten som sådan är även den skriven av Berth-Olof Brännström. I denna artikel tar han upp konflikten mellan vapstens sameby och Stig-Harry Johansson, en man i väntan på att accepteras av samebyn då han bedriver renskötsel i mindre skala. Brännström skriver; ”Den långdragna tvisten handlar i grunden om renskötselrätten och just medlemskapet i samebyn och därmed de rättigheter som följer med”¹³² Artikeln beskriver tvistens förlopp och att man nu skall försöka komma överens. Brännström skriver dock att samebyn fortfarande inte låter Johansson bli medlem i Vapstens och låter Lars Melin, Vapstens ombud, tala för samebyn.

ANALYTISKA POÄNGER

Det mest intressanta när det gäller rennäringen och debatten kring denna är det paradoxala skiftet mellan ett väldigt etnicitetsbetonat förhållningssätt och ett icke-etnicitetsbetonat förhållningssätt till rennäringen. Klart står att de debattörer som av anledningar konkurrerar med samebyn om ersättningspengar inte framhåller rennäringen som direktförknippat med det samiska som istället de journalistiska texterna i renbetesmålet och de såväl journalistiska texterna som debattartiklarna skrivna av eller med samer inom rennäringen. Intressant är

¹²⁹ Okänd, *Samerna vann i Nordmalingsmålet, 060120*

¹³⁰ Okänd, *Samerna vann i Nordmalingsmålet, 060120*

¹³¹ Okänd, *För många renar i länet 081001*

¹³² Brännström, *Bertholof Paus i lång strid om renskötselrätt 061114*

också att man ur ett lingvistiskt perspektiv försvarar samebyn på ett annat sätt då aktörer utanför västerbotten och konflikten som sådan, uttalar sig. Bland annat syns detta tydligt i artikeln där försvararna av samebyn i renbetesmålet kommer till tals, man talar dock oftare om "samerna" än samebyarna. Man skulle här kunna tänka sig att förhållningen gentemot den samiska befolkningen hålls mer "öppen" då nordmalingsmålet flitigt dokumenterades av såväl lokalpress men även av rikspresen. Tanken om att samerna är likställt med renägare genomsyrar flera av artiklarna kring nordmalingsmålet och renskötseln. Man skulle kunna påstå att debatten kring rennäringen har lyfts från en lokal nivå till en riksnivå där man i högre utsträckning anpassat begreppet "same" till samebyarna då de inkonsekvent används av både journalister och debattörer. Intressant blir också hur de lokala artiklarna som rör rennäringen sällan förknippar detta med etnicitet, medan man på riksnivå snarare framhåller detta. Med detta faller också de två övriga inriktningarna i konflikten utanför rennäringensdiskussionen då man här tar för givet att samer är renskötare.

SLUTSATS

Man kan genom att studera artiklarna lingvistiskt se ett kategoriserande av samebyarna och staten som den ”andra” parten i konflikten. Detta gäller inte enbart de debattartiklarna som skrivits och analyserats utan även de artiklar skrivna av journalister. Ofta talar man i debattartiklarna om ”dem” eller ”de” och syftar på samebyn eller svenska staten medan man i journalistiska texter snarare låter ”övriga” näringar komma till tals. Här skapas därför två aktörer, samebyn och staten, som genom sin osynlighet i debatten förstås som odiskutabla sanningar, två auktoritära svåra för den enskilda människan att konkurrera med. Det samebyn eller svenska staten bestämmer är det som råder och det är ifrågasättandet av dessa bestämmelser som har sitt forum i Västerbottens Kuriren och Västerbottens folkblad. Det finns dock undantagsfall. Rennäringsdebatten skiljer sig från övriga två i den bemärkelsen att den i vissa fall talar till en rikstäckande publik. Med detta skapas också en annan bild av den samiska befolkningen. Denna som renägande. Dessa artiklar är enbart journalistiska och väger tyngre än de debattartiklar som ifrågasätter fenomenet. Man skulle således kunna påstå att bilden över ”samebyn” i artiklar som riktar sig till en bredare publik än de inom länet antar rennäringslagens och sametingets definition av samer, alltså renägande inom samebyn. Detta kan även återknytas inom etnicitetsteorin. Denna bild innehåller den samiska befolkningen som hotad av markägare, och att dessa markägare alla är ickesamer.

Vad det gäller debatten kring identitet skulle man, genom att titta på vilka artiklar som publicerats, kunna säga att debatten kring identiteten i första hand rör sig på individnivå där man som debattör pekar på statens bristande hantering av frågan och samebyns illvilja att erkänna andra än de inom samebyn samer. Dock kan man även här se en skillnad i de artiklar skrivna av individer inom samebyn då kritiken här i första hand riktas mot staten men i den bemärkelsen att staten missunnar rennäringen och därför nervärderar samerna som folk. Debatten gällande identiteten kan därför sägas att den förs på två olika plan. Dock kan man se ett mönster hos både de inom och de utom samebyn; oavsett vem man är som skriver har man redan klart för sig hur man identifierar sin etnicitet. Klarhet i vilka som i praktiken kan tillskriva sig benämningen same är dock genom dessa artiklar svårt att se, vad som dock blir tydligt är att Sametinslagen som säger ”den som upplever sig same” verkar gälla i stort. Man skulle kunna påstå att det genom detta skapats två typer av samisk etnicitet. Den ena där man menar att rennäringen är det viktigaste signumet för en samisk befolkning och den andra som menar att rennäringen bara är en del och att man istället för att se till släktskap.

Genom att studera produktionsförhållandet för dessa artiklar kan man även utläsa en specifik målgrupp för tidningen. Då man genom språket begränsat tidningen till svensktalande skulle man kunna påstå att Västerbottenskuriren och Västerbottens folkblad inte i första hand riktar sig till samebyn, utan till dem i västerbotten som står utanför samebyn. I denna bemärkelse blir tidningen ytterligare ett forum för åsikter som rör samebyn eller de renägande samerna då detta är de tidningar som människor med denna typ av åsikt har möjlighet att uttrycka sig. Att intresset från samebyns sida att delta i och uttrycka sig i debatten är svårt skulle också kunna tolkas som att samebyn, med sina egna medier på samiska, finner sitt forum för diskussion där. När det gäller identitetsdebatten kan man tydligt se hur de övriga två kategorierna i konflikten speglar debatten kring identitet. Om man inom rennäringen tagit ett beslut som gynnar samebyn skapar det debattartiklar som rör identiteten.

DISKUSSION

Efter att jag nu genomfört analysen på mitt utvalda material överraskas jag, som icke tidigare insatt i vad jag kallar konflikt, men som snarare kan ses som ett stort missnöje riktat mot samebyn och staten, av mitt eget resultat. Kanske beror detta på den naiva föreställningen om tidningars neutralitet som gör mig förvånad då jag tycker mig kunna urskilja och framvaska att Västerbottenskuriren och Västerbottens folkblad är två tidningar där åsikter kring samebyn och statens hanterade av dem utom samebyn har sin födelse, sitt forum och sin fortlevnad. Tidningarna blir helt enkelt en bördig mark att så sina åsikter i. Självklart ser jag som boende i området ett problem med detta då missnöjet som det ser ut idag inte alls förklarar botten till meningsskiljaktigheterna och därför inte heller gör sig förstådd. Stora delar av en generation, för att inte tala om en hel generation, kommer att gå ovetandes om den situation som Vapstensamer, inom eller utom samebyn, hamnat i och vad det har för konsekvenser för dem. För så mycket kan man säga, att det har konsekvenser för alla västerbottningar, oavsett om man tror det eller inte då den samiska befolkningen är bra mycket större än vad många förstår. Men konflikten kommer inte att dö ut för det utan kommer att ärvas av tyckare idag ner till deras barn som ärver dem ner till deras barn och så vidare. Det kommer således att fortsätta finnas en liten grupp tyckare som obönhörligt upplever sig undanskuffade och förbisedda av den anledningen att övriga inte känner till alla förhållanden.

Jag tror, som många andra, att ingen kan gå vinnande ur meningssiljaktigheter av denna kaliber. Dock tror jag att det är just detta som jag nu gjort som kan bidra till en förändring. Istället för att bli en i ledet av tyckare måste informationen och historien om och kring hur samisk befolkning i Västerbotten och Vapsten behandlats och bemötts spridas till alla. Debatten måste lyftas och hela sanningen måste fram till alla i Västerbottens län, och till övrig befolkning. Det är enda sättet att åter kunna skapa en diskussion där utgången inte redan är förutbestämd såsom den verkar idag.

Jag tror på ett brytande av mönster där upplysning är huvudtemat och hoppas då på en annan typ av debatt och en annan typ av utfall.

LITTERATURLISTA

- Amft, Andrea, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet*, Umeå universitet, Umeå, 2002
- Hylland Erikssen, Thomas, *Etnicitet och nationalism*, Bokförlaget Nya Doxa, Nora, 2007
- Isaksson, Svante, *När staten stal marken*, Ord & Visor förlag, Skellefteå, 2001
- Lundmark, Lennart, *Stulet land*, Ordfront, Stockholm, 2008
- Lundmark, Lennart, *Så länge vi har marken*, Rabén Prisma, Stockholm, 1998
- Moritz, Per, *Fjällfolk – Livsformer och kulturprocesser i Tärna socken under 1800- och 1900-talen*, Umeå universitet, Umeå, 1990
- Mörkerstam, Ulf, *Om "Lapparnes privilegier" – Föreställningen om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*, Stockholm Akademietryck AB, Stockholm, 1997
- Winter Jørgensen, Marianne och Louis Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Internet

Nationalencyklopedin, sökord; Västerbottens Folkblad, Västerbottenskuriren, penninghushållning, svedjebruk, 081118

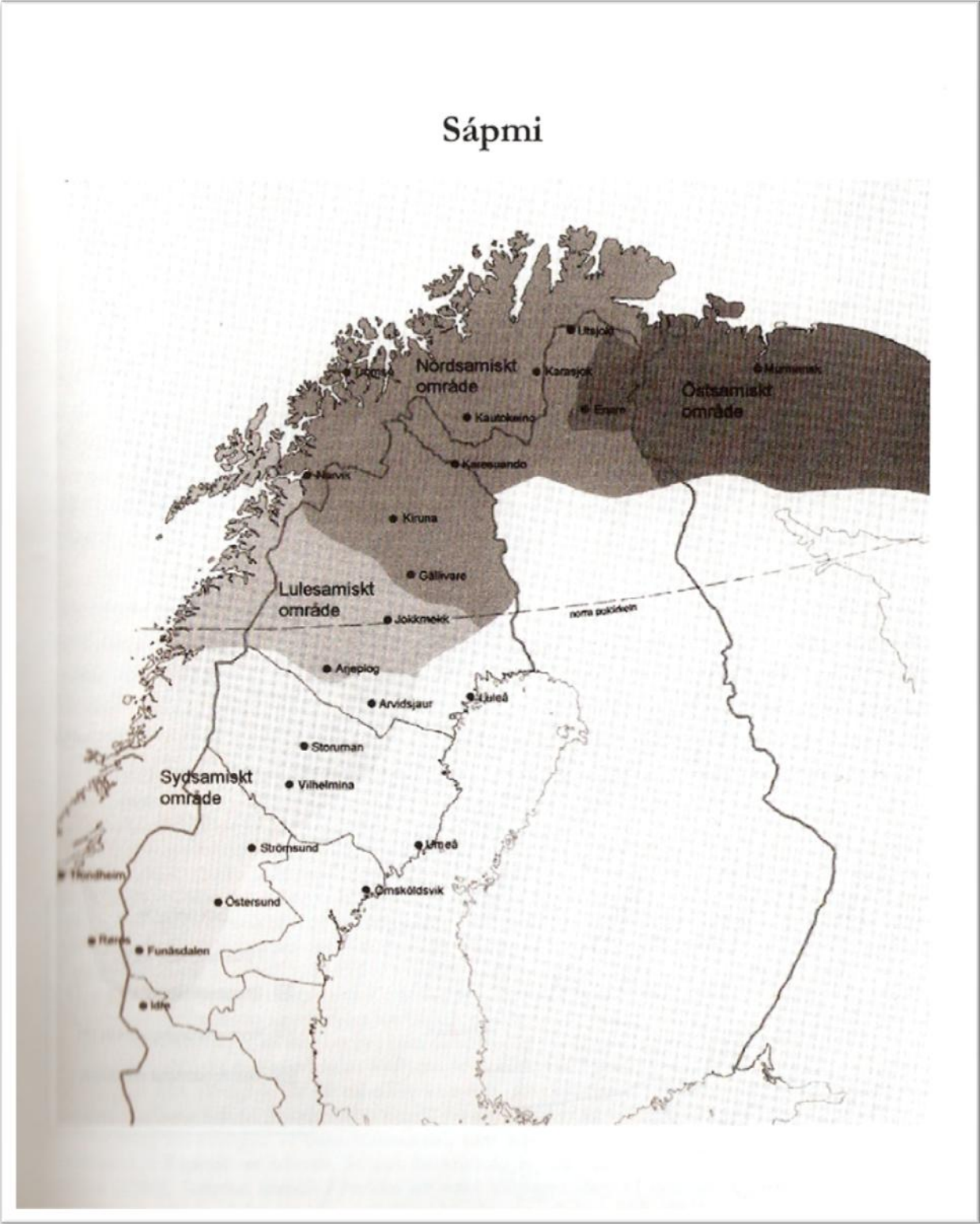
Artiklar

- Anonym, *Fler föreslås få kalla sig samer*, Västerbottenskuriren, 2008-09-29
- Anonym, *För många renar i länet*, Västerbottenskuriren 2008-10-01
- Anonym, *Samerna nonchalerar bönderna*, Västerbottens Folkblad, 2008-08-25
- Anonym, *Samerna vann nordmalingsmålet*, Västerbottenskuriren, 2006-01-20
- Anonym, *Ska jag också räkna som ssr?* Västerbottens Folkblad, 2008-09-17
- Andersson Marie, *Goldminers får sitt tillstånd*, Västerbottens Folkblad 2008-02-20
- Brännström Berth-Olof, *Experter står emot varandra*, Västerbottenskuriren 2005-11-01
- Brännström Berth-Olof *Glädjetårar efter beskedet*, Västerbottenskuriren 2006-01-21
- Brännström Berth-Olof, *Inget jäv i renbetesmål* Västerbottenskuriren, 2005-11-01
- Brännström Berth-Olof, *Paus i lång strid om renskötselrätt*, Västerbottenskuriren 2006-11-14
- Brännström Berth-Olof, *Renbetesmål ger både optimism och besk bismak*, Västerbottenskuriren 2005-10-27
- Johansson Marianne, *En nationalpark blir till slut på statens vis*, Västerbottens Folkblad, 2008/09/03
- Larsson Sara, *Höj stödet till samisk kultur (10/11)* Västerbottenskuriren, 2007-11-10
- Mörtsell Tomas, Tellström Sven Olof, *Vapsten hotar inlandet (17/1)*, Västerbottenskuriren, 2008-01-17
- Norman Lars G, *Sunt förnuft efterlyses hos samebyarna*, Västerbottens Folkblad, 2008-08-30
- Stångberg Sigrid, *Rättigheter för alla samer (3/2)*, Västerbottenskuriren, 2006-02-03
- Svarto, Angelica, *I alla tider har fjället varit det sista vilorummet*, Västerbottenskuriren, 2008-07-16
- Widing Nils, *Familj hann sprida aska innan samebyn överklagade beslutet*, Västerbottens Folkblad, 2008/08/22

Karta

Diabas, Bjurholm *Sápmi* ur Amft, Andrea, *Sápmi i förändringens tid – En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet*, Umeå universitet, Umeå, 2002

BILAGA 1. KARTA

BILAGA 2. ARTIKLAR

I ALLA TIDER HAR FJÄLLEN FÖR MÅNGA BLIVIT SISTA VILORUMMET (16/7)

I VK 5 juli kan man läsa att samebyar motsätter sig att aska efter avlidna sprids i fjällen. De menar att det är ett arbetsmiljöproblem, då fjällen är deras arbetsplats där deras boskap betar och där de själva ska leva, arbeta och äta. De upplever det som obehagligt att vistas och trampa omkring där någon begravts.

vad som inte framkommer är att askan i många fall har varit personer som i sin tur levt, arbetat och ätit i fjällen året runt, medan samebymedlemmarna tillbringar vinterhalvåret ute vid kusttrakterna. Många gånger rör det sig om samer utanför rennäringsen och samebyn, som vill spridas över hemmamarkerna. Dessa personer har levt av det fjället och naturen ger - älg, ripa, bär, svamp, fisk, växter och småskalig odling - men inte ondgör de sig över att beträda eller bruka marker någon gång beströdda med aska.

Skulle nu en renägare vilja spridas över havet, invid vilket han tillbringat sina vintrar, får kustborna finna sig i det. Det verkar nämligen inte bekymra samebymedlemmarna ett dugg om att kustfiskarna i alla tider utan knot levat, arbetat och ätit av ett hav, där såväl aska som kroppar efter sjöolyckor flyter runt.

Dessutom ses renar uppehålla sig på kyrkogårdar och där kalasa på den frodiga växtligheten. Äter inte samebymedlemmarna dessa renar som förtärt grönska närd av avlidna?

I alla tider har fjällen av olika anledningar för många blivit det sista vilorummet, många gånger för samer, både inom som utom rennäringsen. Vissa gravar har välsignats av kyrkan andra inte. Förr kände man ofta en trygghet från anhöriga, som vakade över en från sitt vilorum. Idag tycks samebyns medlemmar inte stå i samma goda relation till föregående generationer, men så har dagens rennäringsen mycket lite gemensamt med forna tiders samiska kultur. Dagens samebysläkten kan dessutom ha kommit invandrande och utkonkurrerat området ursprungliga samer, inte undra på om dessa nykomlingar känner en kall kåre efter ryggen när de kliver över gamla gravar och nyströdd aska från mindre lyckligt lottade släkten?

Själv vet jag att man blir djupt sårad efter att samebyn avslagit en ansökan om att få sprida askan efter ens närstående, som både vuxit upp och levt stora delar av sitt liv i fjällen, över hemmamarkerna - än en gång påminns man om att man som same utanför samebyn anses som mindre värd.

Angelica Svarto 2008-07-16 <http://vk.se/Article.jsp?article=202958>

SUNT FÖRNUFT EFTERLYSES HOS SAMEBYARNA

När skall samebyarna sluta att överklaga all verksamhet i norra Sverige? (kom ihåg att sameer med renmärke ingår i en sameby, men huvuddelen sameer är utanför och har samma usla rättigheter som alla andra nordsvenska medborgare).

- skogsägarna får inte lägga kvar avverkat virke på sin egen mark.
- gruvbrytning kommer inte igång på grund av att just den aktuella marken har det allra bästa renbetet.
- nu senast skall det inte gå att sprida askan efter en avliden människa som älskat vår norrländska natur, i fjällvärlden.

Argumenten i det senaste ärendet är löjeväckande. Samebyarnas agerande på senare år tyder ju på att samebyarnas arbetsplats innefattar övre och mellersta norrland, från kust till riksgräns. Vilka rättigheter har vi övriga norrlänningar och sameer som inte ägnar sig åt rennäringen?

För övrigt, sluta upp med svepande formuleringar om kulturmarker. Dessa marker har skapats av oss nybyggare som har sitt ursprung i samiska, finska, och mellansvenska folk. Vilhelmina södra samebys representant bör nog också lära sig vad griftefrid innebär. Tyvärr har jag som markägare medgivit att askan har kunnat spridas efter en god vän på familjens egna mark. Detta trots att renar tidvis springer och dunkar sina horn i vår stugvägg. Är våra marker också samebyns arbetsplats???

Jag anser att samebyarnas styrande skall börja använda sunt förnuft. Detta kommer att gagna samvaron här uppe i lappriket.

Lars G Norman, Åhem 2008/08/30

<http://www.folkbladet.nu/?p=117217>

SAMERNA NONCHALERAR BÖNDERNA

Det skrivs så mycket om att samerna är en minoritet, att de utsätts för diskriminering och förtryck. I dagsläget skulle jag nästan vilja påstå att det är de bönder som finns i närheten av samernas renhjordar som nonchaleras av samerna. Har i flera år haft jordbruk – under den gamla ordningen med rendrivning vår och höst var det minimalt med renar som befann sig på fel sida av renstängslet. Dessutom så var den gamla sortens samer väldigt sociala och lätta att få kontakt med. I den moderna tid som nu föreligger med lastbilstransport, snöskoter-, cross-mc- och helikopteranvändning så är det konsekvent ett större antal djur som ”glöms kvar”! Ringer man till berörda renägare så får man svaret att ”ska kolla sedan” men det där ”sedan” verkar dessvärre inte finnas med på agendan.

Det är tragiskt att samerna inte är mer inställda på att ha ett gott samarbete med andra djurhållare och dessutom nonchalerar andras försök att få en inkomst av sina djur. Om det vore första gången som vi såg en ren skulle det kanske vara av intresse men när sagda djur trampar ner kostängslet så att våra kor, som enligt lag ska vara ute på sommaren, är utanför och löper risk att bli påkörda är det inte roligt. Och att ringa till samerna för att de ska hämta sina djur verkar som sagt vara ogörligt. Dessutom är det även så att renar inte ska vara nedanför renbetesgränsen mellan 1 maj och 30 september, det är egentligen inte bara jordbrukare som drabbas utan även skogsbrukare och jägare! Men det vore väl ett förslag att låta renen vara över hela sverige under vintern och sedan upp på fjället till sommaren? Då kan även andra mer söderut boende njuta av det pittoreska inslaget att ha renar på sin gräsmatta!

Ganska så less västerbottensbonde 2008/08/25

<http://www.folkbladet.nu/?p=116585>

VAPSTEN HOTAR INLANDET (17/1)

Vi kan inte ha skogsbruk som bygger på samebyars vilja eller ovilja att godkänna tillstånd för avverkning. Nu måste politikerna ta sitt ansvar och ändra på lagstiftningen! Det handlar om rätten att bruka och vårda den skog som man är rättmätig ägare till.

Det skriver tomas mörtsell, styrelseordförande norra skogsägarna och sven olof tellström, styrelseordförande tärna-stensele allmänningsskog.

under det senaste året har vapstens sameby använt sig av möjligheten att överklaga avverkningstillstånden för privata fastigheter och till dessa tillhörande samfälligheter och allmänningsskogar ovan odlingsgränsen i västerbotten. I detta agerande har man funnit ett kraftfullt vapen som hotar hela den skogliga verksamheten i området och kan komma att ge negativa konsekvenser för utvecklingen av inlandet när det gäller investeringsvilja, sysselsättning, skola och omsorg. Nu måste politikerna ta sitt ansvar och ändra på lagstiftningen!

Närmare tio miljoner kronor i skogskapital är bundet för alla de skogsägare som kommit i kläm genom att vapstens sameby systematiskt överklagat avverkningstillstånd som skogsstyrelsen har beviljat. En död hand har tills vidare lagts på skogsbruket ovan odlingsgränsen. Ärendena ligger nu hos länsrätten.

Om inte konflikten kan lösas snarast och överklagandena från samebyn inte upphör, kommer industrins råvaruförsörjning att påverkas och således även sysselsättningen och benägenheten att investera i regionen.

Det handlar om rätten att bruka och vårda den skog som man är rättmätig ägare till. För många skogsägare är skogsbruket den viktigaste kombinationsnäringen och ryggraden i ekonomin där intäkterna från skogen är en absolut nödvändighet för att klara det vardagliga uppehållet. Intäkter som skogsägarna nu inte kan ta del av på grund av att samebyn har överklagat avverkningstillstånden.

Vid ett välbesökt informationsmöte i hemavan den 5 december, initierat av norra skogsägarna, redovisade skogsstyrelsen att avverkningarna inte har ökat i området under de senaste åren. Avverkningarna har legat på en relativt jämn nivå över tiden. Det framkom även att orsaken till samebyns systematiska överklaganden är att de anser att skogsstyrelsen inte hanterat ärendena på ett korrekt sätt och att samråd inte har skett. Vidare efterlyser samebyn en total bild över vilka avverkningar som ska ske.

Enligt svl § 20 ska berörd sameby beredas tillfälle till samråd när en avverkning utförs inom rennäringens åretruntmarker av en viss storlek eller om området berör ett för rennäringen särskilt viktigt område. Samebyn har beretts tillfälle till samråd genom att kopior på avverkningsanmälningar och kartor tillsänts samebyn i rekommenderade brev med mottagningskvitto, detta utan att samebyn framfört några synpunkter. Kontakter har även tagits direkt med samebyns ordförande, som tackat nej till att samråda. Vi anser därmed att

samebyn har förbrukat sin möjlighet att påverka beslutet eftersom de inte har svarat på samrådshandlingarna.

Någon möjlighet att tvinga den andra parten att delta på samråd finns inte. Det är anmärkningsvärt att samebyn överklagar avverkningstillstånden utan att föra en dialog med berörd part och samtidigt hänvisa till brister i samrådet.

Nu måste det till en helhetssyn på de areella näringarna i norra sverige. Det behövs ändamålsenliga avvägningar samt lokal dialog och samverkan.

Att en näring, i det här fallet rennäringen, kan lägga en död hand över en annan näring är helt oacceptabelt! Vi kan inte ha skogsbruk som bygger på samebyars vilja eller ovilja att godkänna tillstånd för avverkning. Därför måste det nu till en ändring i lagstiftningen. Samebyarnas möjlighet att överklaga avverkningstillstånd tillkom i och med den nya skogsvårdslagen som började gälla 1994.

Skogsägarföreningarna och lrf har tillsammans med ssv utvecklat en modell för att öka förståelsen för varandras näringar. Det handlar om att föra en dialog med ömsesidig respekt. Låt oss fortsätta att arbeta och mötas på denna väg.

Formaliserade samråd är något som kan passa bolagen och i viss mån allmänningskogarna, som har större markinnehav och längre planeringshorisonter. Där kan avverkningar flyttas mellan olika områden och över tiden. För den enskilde familjeskogsbrukaren är det kanske inte möjligt att flytta till ett annat område och beslut kan behöva tas relativt snabbt när en granne ska avverka eller konjunkturen är god. Vi måste därför jobba med hänsyn på objektsnivå.

Det kan inte vara så att samebyn ska avgöra att svensson och karlsson får avverka, men inte andersson!

Tomas Mörtsell, Sven Olof Tellström 2008-01-17

<http://vk.se/Article.jsp?article=162025>

EN NATIONALPARK BLIR TILL SLUT PÅ STATENS VIS

8 augusti skriver Lars Bodén en ledare om ”nationalpark på Sorselevis”. Det går i stort sett ut på att man ska försöka jämka och komma fram till en lösning som alla kan svälja, som ger mer frihet till ortsborna. Han pratar om att man ska ge och ta, att ”ortsbor, turistföretagare, samer och andra företagare” alla ska ”få ett ord med i laget”.

Bara den meningen visar på den oförståelse, nonchalans, okunskap och kanske rent ovilja att ta till sig kunskap, som finns hos flertalet av de, som debatterar frågor som rör ”utvecklingen” här uppe i fjällvärlden! Vad är det för skillnad mellan ortsbor och samer tycker Lars Bodén? Flertalet ortsbor är samer, ursprungssamer! Detta är faktiskt en av de viktiga grundstenarna som man måste ha kunskap om innan man debatterar ”utvecklingen” ovan odlingsgränsen. Turismen är viktig i detta område, men jag tvivlar på att en nationalpark ska ge branschen någonting positivt. Det finns faktiska fakta att relatera till i den frågan. För nationalparker finns regler, de inskränker kraftigt på bofastas rättigheter.

Rättigheter som våra förfäder avtalade fram tillsammans med staten, i det största avtal om markerna ovan odlingsgränsen som väl någonsin avtalats, och som staten och deras representanter allt sedan brutit mot!

Om detta avtal, som mera bekant kallas avvittringen följts, skulle de problem med markanvändningen här uppe, skotertrafik, turism, rennäring, skogsbruk aldrig uppstått – och verklig utveckling skulle ske! Vi skulle på ett självklart sätt kunnat utnyttja våra marker till alla dessa näringar utan konflikter, och skapa arbetstillfällen, samtidigt som vi vårdat och värnat vår natur.

Problemet är, att i dag vill inte staten se någon utveckling i detta område. I alla fall ingen som gynnar oss som försöker överleva här.

Det är också detta som gör alla dialoger med länsstyrelsen och naturvårdsverket så meningslösa!

En nationalpark blir till slut i alla fall på statens vis.

Marianne Johansson, Bygget Mosekälla 2008/09/03

<http://www.folkbladet.nu/?p=117633>

FAMILJ HANN SPRIDA ASKA INNAN SAMEBYN ÖVERKLAGADE BESLUTET

Vilhelmina länsstyrelsen sa ja till att sprida askan efter avlidna på en bergshöjd nära saxnäs. Vilhelmina södra sameby överklagade beslutet. Problemet är bara att aska spreds – innan överklagandet.

– det låter mycket konstigt, nu har länsstyrelsen visat sitt rätta ansikte, säger en besviken tomas nejne, ordförande i samebyn. Men länsstyrelsen säger att allt gått rätt till. Samebyn har missat att begära så kallad inhibition, det vill säga att beslutet om spridning inte skulle verkställas innan överklagandet hade behandlats.

Spridas för vinden

i juni sa länsstyrelsen ja till att askan efter två avlidna personer skulle få spridas på samma bergshöjd.

Askan skulle spridas för vinden så att den inte samlades på en begränsad yta, inget minnesmärke var tillåtet.

Rennäring bedrivs på det aktuella området.

Cirka en vecka senare hade askan efter en av de avlidna spridits på bergshöjden.

– den mannen vars dödsbo jag representerar hade varit i det här fjällområdet minst en gång per år sedan han var mycket ung. Därför var hans önskan att askan skulle spridas där, säger ett ombud för begravningsbyrån till vf.

Båda männen kommer för övrigt från mellersta sverige. Askan efter den andre avlidna har enligt uppgift inte spridits ännu.

Tomas nejne tycker att hela ärendet skötts felaktigt, inte minst beslutat att tillåta spridning. Området är hävdvunna kulturmarker och samernas arbetsplats.

Griftefrid

– det handlar om griftefrid och respekt. Jag går ju till exempel inte rätt över andra gravar när jag besöker kyrkogården där min far är begravd, säger tomas nejne.

Han tillägger att samebyns förslag var att askan skulle spridas inom ett visst begränsat område.

– men svaret blev nej, då skulle det hela blivit en begravningsplats.

Samebyn klagade till länsrätten som sa nej till överklagan för några dagar sedan.

Enligt länsrätten påverkar spridningen av askan inte samernas rättsställning. Inte heller innebär beslutet någon inskränkning i renkötselrätten.

Nils Widing 2008/08/22

<http://www.folkbladet.nu/?p=116415>

GOLDMINERS FÅR SITT TILLSTÅND

Lycksele. Kammarrätten har upphävt länsrättens dom.
Lappland goldminers ab får nu undersökningstillstånd.

2005 hävde länsrätten i norrbottens län 19 beslut om undersökningstillstånd som tidigare fattats av bergmästaren. Detta efter ett överklagande av vapstens sameby och en markägare. Domen berörde sju olika företag. Lappland goldminers ab, som är en av de större aktörerna på guldlinjen i västerbotten, var ett av företagen.

”en lättnad”

men nu har kammarrätten fastställt bergmästarens beslut och länsrättens dom har därmed upphävts.

– länsrättens beslut, att upphäva de undersökningstillstånd som bergmästaren beviljade, har varit bekymmersamt för oss som prospekterande bolag, de övriga bolagen som berörts och för branschen som helhet, säger lappland goldminers vd karl-åke johansson i ett pressmeddelande.

– i och med kammarrättens beslut är vi tillbaka till en normal situation, där vi kan förvänta oss att få arbeta och undersöka med de restriktioner som ställs i enlighet med minerallagen och miljöbalken. Eftersom vårt bolag berördes av flest tillstånd och den största arean, har vi som samordnare av detta ärende med bistånd av övriga berörda bolag. Det är verkligen en lättnad att vi nu har undanröjt en stor orospost för hela gruvbranschen i sverige.

Marie Andersson 2008-02-20

<http://www.folkbladet.nu/?p=96504>

HÖJ STÖDET TILL SAMISK KULTUR (10/11)

Även de som inte är renägare eller markägare måste göra sin röst hörd. Låt inte en ensidig grupp äldre män dominera en så viktig fråga som den svenska statens hantering av det samiska folket rätt till liv och självkänsla. Det är avgörande för om samerna i Sverige ska ha en framtid!

Det skriver Sara Larsson, sametingetspolitiker och vägvisare för partiet Mijjen Geajnoe. Vek har i ett antal artiklar gjort en granskning av stöden till rennäringen. Uppgifterna visar tydligt att stöden till den samiska kulturen behöver höjas. De stöd som anges i granskningen är antingen fullkomligt rimliga eller alldeles för låga.

En av de större stödposterna som redovisas är rovdjursersättningen. Det är både osakligt och ojuste att blanda ihop ersättningar och bidrag. Rovdjursersättningar utbetalas för förluster som renägare har på grund av rovdjur. Det kan varken betraktas som bidrag eller stöd.

Om vi i Sverige bestämmer att rovdjuren bör bli fler så är det rimligt att alla är med och betalar kostnaderna för detta. Och vill vi ha fler rovdjur så måste anslaget höjas.

Det statliga prisstödet till rennäringen är det enda direkta stödet i Vek:s granskning. Att köttproducenter får stöd av staten för att producera kött kan väl ifrågasättas överlag. Men alla köttproducenter i Sverige, oavsett om de föder upp renar eller grisar, får stöd.

Om inte staten subventionerade skulle många produkter aldrig nå handeln. Renkött är på många sätt en bra produkt. Det är nyttigt, magert och dessutom får renen under stora delar av sitt liv vandra fritt i fjäll och skog. Den har ett bra liv i jämförelse med många andra djur.

Köttet är också lokalt producerat. Kanske borde prisstödet för ren av dessa skäl vara ännu högre? En annan rimlig utgift som granskningen tar upp är riksgränsstängsel. Det är stängsel mellan Norge och Sverige med syfte att förhindra att renar går över riksgränsen och in i grannlandet. Bakgrunden är att Norge och Sverige i olika omgångar stängt gränsen och förbjudit renskötare från Sverige att vara i Norge med sina renar. Detta trots att samerna i generationer levt utan riksgräns.

Att först stänga gränsen mot samernas vilja- och sen använda kostnaderna för riksgränsstängsel som argument för att rennäringen är för dyr för samhället är exempel på osmaklig koloniseringspolitik! En nästintill förnedrande retorik!

Katastrofskadeskydd är en annan kostnad som redovisats. Man kan fråga sig vad stormen Gudrun som förstörde skogar i södra Sverige kostade staten i form av ersättning till drabbade skogsägare?

Det är självklart att en stat som Sverige ska stötta människor som råkar ut för en ekonomisk katastrof. Detta är oavsett om det är skogsägare som får sin skog förstörd eller en renägare som riskerar att förlora sina djur i svält. Katastrofskadeskyddet är en rimlig utgift och bör höjas vid behov. Den tryggheten kan vi kosta på oss.

Även sametingets anslag tas upp trots att sametinget är ett parlament med uppgift att värna hela det samiska folkets intressen och inte bara rennäringen.

Sametinget i Sverige har en löjligt låg budget om man jämför med till exempel sametinget i Norge. Trots att samerna i Norge endast är dubbelt så många som samerna i Sverige så har det norska sametinget en budget som uppgår till över 300 miljoner kronor (att jämföra med

sametingets 70 miljoner). Sametinget i sverige har en heltidsanställd politiker, norska sametinget har mellan sex och nio heltidsanställda politiker. Sametinget i norge har 125 tjänstemän som jobbar för att utveckla den samiska kulturen. Sametinget här har 30 stycken.

Min omedelbara slutsats är alltså att de medel som går till den samiska kulturen måste höjas. Viktigare är dock att denna diskussion lyfts från att handla om rennärningen till att omfatta hela det samiska folkets framtid. Ofta upplever jag tidningarnas upplägg i diskussioner om rennärningen som hotfulla och ifrågasättande av hela min existens som same.

Rennärningens vara eller icke vara ska naturligtvis kunna diskuteras. Men vi måste börja i rätt ände och göra det med respekt för samernas rätt till självbestämmande. Om inte tolkar jag som same diskussionen som i grunden hotfull.

En viktig utgångspunkt måste vara att rennärningen inte kan jämföras med andra näringar i sverige - detta är inte en näring som svenska folket kan bestämma och styra över.

Utgångspunkten måste vara att samerna är ett eget folk som har rätt till självbestämmande. Denna rätt har samerna oavsett vad svenska folket beslutar och det betyder att det samiska folket har rätt att själva bestämma över sin kultur och sina marker. Rennärningen är en av de viktigaste kulturbärande och bedrivs på marker med samisk renskötselrätt. Det innebär att det i första hand är samerna som ska bestämma om rennärningen ska utvecklas eller läggas ner. Detta betyder givetvis inte att frågan inte ska diskuteras av alla som är intresserade. Jag välkomnar en debatt och diskussion kring detta. Och alldeles särskilt av andra än samer och markägare. Gärna yngre- och gärna fler kvinnor. De som hittills har hörts i debatten är ofta över 50 år. Inte sällan är de män som är markägare och argumenterar för egen ekonomisk vinning eller människor som värnar sina egna skattepengar. Andra som ger sig in i debatten är rensköttande samer.

Var finns ni som är yngre och intresserade av folkrätt och mänskliga rättigheter? Varför tar ni inte till orda? Detta handlar i grund och botten om hur sverige som stat ska hantera ursprungsfolket samerna. Det är alltså en fråga som berör alla svenska medborgare. För mig som same är det avgörande. För mig handlar det om själva livet. Det handlar om ifall jag ska uppfostra min ettåriga dotter till att känna stolt het och glädje över sitt samiska arv eller om jag istället ska strunta i att nämna att vi är samer för att skona henne från framtida diskussioner och föraktfulla kommentarer. Jag vill givetvis det första men ibland tvivlar jag på vad som är bäst för henne.

Därför blir min viktigaste slutsats: låt denna debatt fortsätta. Även de som inte är renägare eller markägare måste göra sin röst hörd. Låt inte en ensidig grupp äldre män dominera en så viktig fråga som den svenska statens hantering av det samiska folket rätt till liv och självkänsla. Det är avgörande för om samerna i sverige ska ha en framtid.

Sara Larsson 2007-11-10

<http://vk.se/Article.jsp?article=150146>

RÄTTIGHETER FÖR ALLA SAMER (3/2)

Domen i nordmalingsmålet innebär att urminneshävd-begreppet äntligen är erkänt också i västerbottens län. Men en absurd situation har samtidigt uppstått. Den utdömda domen vilar på mina förfäders månghundraåriga nyttjande av mark och vatten - men staten och dess representanter förvägrar oss icke-renskötande ursamer våra rättigheter.

Skriver sigrid stångberg från tärnaby.

Jag är ursame i vapsten och har tagit del av domen i nordmalingsmålet och konstaterar att äntligen är urminneshävd-begreppet erkänt också i västerbottens län.

Jag engagerade mig i samepolitiken när det blev känt att den avviserade rennäringslagen skulle komma att ytterligare kategorisera samerna. Inom den så kallade storuman-gruppen reagerade vi den gången starkt mot förslaget genom skrivelser till den statliga kommittén inför 1971 års rennäringslag, den kommitté där samerna ju endast hade en representant. Ingenting hjälpte utan vi blev obönhörligt utestängda från våra förfäders näringar och marker av länsstyrelsen och den statligt accepterade samebyn. Detta trots att vi bildade styrelse och skrev stadgar och ansökte enligt de nya instruktionerna före 1971.

Jag har under en lång följd av år deltagit på samiska landsmöten för att föra fram de starka rättigheterna som samerna i egenskap av folk, innehar. Dessa rättigheterna gäller alla samer. Under den förra samerättutredningen hänades jag till och med av juristerna i utredningen för att jag och min organisation nämnde urminnes hävd som grund för de rättigheter vi förde fram.

Därefter har jag arbetat politiskt i sametinget under 12 år och varit med om hur attityder förändrats och förståelsen ökat bland samerna trots den strukturella rasism som samerna utsatts för under de senaste hundra åren. Dock har svenska staten envetet hållit fast vid gamla fördomar och medvetet fört fram definitionen att samer är detsamma som renskötare. Det är lätt att förstå de samer som inte tycker att sametinget uträttar något. Det är svårt att ha tålamod när man gång på gång kränks av staten, dess företrädare och andra samer som är fångade i, och omgärdade av orättvisa och omöjliga lagar. Inte ens sametinget, samernas högsta organ får gehör när man för fram alla samers rättigheter. Svenska statens samverkanstrategier, nu senast i jakt-och fiskeutredningen, ersätter bit för bit ett erkännande av samerna som ett urfolk med rätt till självbestämmande.

I domen lägger man stor vikt vid att renskötsel funnits i området under mycket lång tid. Mina förfäder har levt och verkat oavbrutet under 100-tals år i åtminstone vapstens sameby, och under flera generationer även i rans och vilhelmina södra samebyar. Men i nästan allt, som man i egenskap av same och icke-renskötare vill utföra på sina hävdvunna marker, stöter man på hinder på grund av att man inte innehar medlemskap i samebyn. Detta gäller till och med när man i dag vill röja och synliggöra sina egna förfäders gamla renvallar. Under lång tid, vi skriver nu 2006, har senare generationer, oavsett lagstiftning, lärt sig att läsa och hitta i sina marker, arbetat med att ta tillbaka språket, lärt sig hantverket och lärt sig samernas och sin egen historia med mera.

Detta är otroligt viktigt för hela den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Men jag

undrar: för vem är jag och mina barn och övriga ursamer ett sådant hot att man effektivt skriver in i lagar och förordningar att det endast är medlemmar i samebyn som får arbeta med renar, fiska, jaga, dokumentera och renovera boplatser etcetera?

Kanske är det ekonomiska motiv som ligger bakom, men till detta vill jag säga att med rättigheter följer också skyldigheter.

Har man en rätt, är man också skyldig till att förvalta den rättigheten. Naturen är omtålig och den måste förvaltas på ett bärkraftigt sätt för att också kommande generationer ska kunna leva av den. Samerna har traditionellt alltid varit ett folk som har utnyttjat naturen på ett skonsamt sätt.

Detta visas bland annat av att det i dag kan vara mycket svårt att hitta de gamla boplatserna. Man har inte byggt några pyramider till eftervärlden. Det måste därför gå att inrätta ett system i dag som både tillvaratar rättigheter och skyldigheter för alla samer. Några vill också kunna arbeta inom renskötseln, däribland min yngste son. Nu, i och med domen, är förhållandena förändrade. Nu måste det ju finnas en framtid också för honom och andra ungdomar som vill arbeta med sina fäderneärvda näringar således även renskötsel. Jag vill kunna instämma med ordföranden i vapstens sameby att nu har också våra ungdomar (som inte är medlemmar i den ekonomiska föreningen sameby) en framtid. Deras förfäder har i generation efter generation banat vägen för dem som nu också erkänns inneha en stark sedvanerätt grundad på urminnes hävd, men som inte är medlemmar i 1971 års sameby. Enligt min åsikt har en absurd situation uppstått i vapsten, då den utdömda domen vilar på mina förfäders månghundraåriga nyttjande av mark och vatten, men staten och dess representanter förvägrar oss ursamer våra rättigheter.

Sigrid stångberg 2006-02-03

<http://vk.se/Article.jsp?article=46018>

FLER FÖRESLÅS FÅ KALLA SIG SAMER

Bredda den samiska definitionen från enbart språket till släktskap och familjeförhållanden. Det kräver den samiska organisationen same ätnam inför vinterns registrering av röstberättigade i nästa års sametingsval.frågan om vem som är same och inte, brukar alltid aktualiseras inför sametingsvalen, och mer eller mindre kränkande ifrågasättanden följer i spåren.

Definitionen i dag bygger på språk som ska ha talats av minst en förfader- eller moder, högst två led bakåt i tiden.

Detta språkkriterium är alldeles för snävt och utestänger samer, framför allt från västerbotten och söderut, menar same ätnam och vill nu att sametinget och samiskt parlamentariskt råd tillsätter en utredning som ska föreslå en mer utvidgad definition.

Enligt same ätnam bör det vara en mänsklig rättighet att en person själv kan välja sin identitet.

2008-09-29

<http://vk.se/Article.jsp?article=219177>

SKA JAG OCKSÅ RÄKNA SOM SSR?

På nyheterna och i tidningen har jag tagit del av sss:s (svenska samernas riksförbund) sifferexercis, där man gör gällande att renägarna får alldeles för lite ersättning för rovdjursrivna renar. Ersättningen är 47 miljoner, men man uppskattar att köttvärdet är 56 miljoner. Om sss står för uppskattningen, så torde den i vanlig ordning vara väldigt väl tilltagen. Skulle dessutom köttvärdet vara så högt som 56 miljoner, då är det högst rimligt att ersättningen är mindre eftersom arbetet med och utfodringen av dessa rovdjursrivna renar rimligen skall räknas bort. Detta i all synnerhet som det uppenbarligen inte ens finns foder till att föda den stam som rovdjuren lämnat kvar, vilket visat sig i att sss år efter år ställt krav på ekonomiskt stöd till foder. Detta hindrar inte sss från att dessutom föra fram siffror på ett förädlingsvärde, som om detta också skulle ersättas.

Jag är drabbad varje år av att renar äter och förstör mina odlade grödor. Jag föder ett antal renar, fastän avsikten med mina grödor är att producera mjölk. Jag skall kanske också räkna som sss? Varför nöja sig med att begära ersättning för vad det kostar att producera fodret, vilket jag normalt gör? Mina krav skulle kanske baseras på vad det kostar att köpa in foder, då renbetningen faktiskt gör att jag stundtals får foderbrist. Eller ännu hellre; mina krav skulle kanske utgå från det faktum att ett kilo foder ger två kilo mjölk? Då är jag uppe i en ersättning på runt åtta kronor kilot för det foder som renarna tagit, och vi pratar ännu bara om det förädlingsvärde som jag har på min egen gård.

Sss för fram förädlingsvärdet i nästa led, vilket i mitt fall blir mejeriet. Utan att darra på manschetten, så vågar jag påstå att värdet åtminstone fördubblas. Min skadade gröda som jag brukar begära en ersättning för på under två kronor kilot, betingar alltså enligt sss:s beräkningsmodell ett värde på minst sexton kronor per kilo.

Den stora skillnaden mellan mig och sss, den är att jag trots mina anspråkslösa krav ännu inte har fått ett enda öre av vare sig staten eller någon renägare.

Mjölkbonde som föder renar 2008/09/17

<http://www.folkbladet.nu/?p=119205>

EXPERTER STÅR MOT VARANN

Rättegången om renbetet i nordmaling är också en tvist mellan experterna. Både samebyar och markägare har anlitat forskare för att styrka var sin linje. När förhandlingarna nu går in på sin tredje vecka är det just experterna, och deras heder, som hamnar i fokus. - visst, litegrann sätter man sin trovärdighet i pant, säger peter ericson som är tung expert på samebyarnas sida. - men jag är övertygad om att jag får rätt. Det är tveklöst så att samer med renar vistats i nordmaling årligen eller i stort sett årligen från 1820-talet och framåt. Med vissa geografiska undantag, säger han.

Ovan situationpeter ericson är samehistoriker och jobbar som antikvarie vid läns museet i härnösand. Under sex, sju års tid har han ägnat sig åt studier av renskötselns historia i kustlandet. När processen om vinterbetet i nordmaling drog i gång dröjde det därför inte länge innan ericson anlätades som sakkunnig på samebyarnas sida.

- det känns smickrande, om än lite underligt. Jag kan ju frågorna, men är ovan vid att utnyttjas av en part i en tvist som nu är fallet. Men i arkiven är det ingen skillnad, där måste man vara objektiv och ifrågasätta hela tiden.

Peter ericson har genom studier i arkiv, tidningsartiklar och intervjuer slagit fast att renskötsel bedrivits i nordmaling ända sedan 1700-talet. Först via en stationär skogrenskötsel och från början på 1800-talet en mer nomadiserande variant.

Enligt ericson har vissa områden använts som reservbete med långa uppehåll i tiden, men aldrig längre än att sedvanerätten skulle förloras.

Samebyarna sätter också stor tilltro till hans forskning.

Utredningen hör till sidans viktigaste dokument i försöken att bevisa den hävdvunna renbetesrätten i området.

Kulturgeograf ifrågasätter

- om inte det här kan kallas hävd vet jag inte vad som skulle kunna ge sedvanerätt, säger ericson själv.

Men därom tvistar di lärde, som det heter. Peter ericsons forskning ifrågasätts starkt av markägarna. Också de lutar sig mot flera experter. Kulturgeografen lennart stenman från karlstad är en av dem som granskat ericsons utredning.

Han pekar på flera allvarliga brister:

- många av uppgifterna säger egentligen ingenting om renskötseln i nordmaling. Dels rör det områden utanför socknen, ibland långt utanför, dels uppgifter som inte har någon direkt koppling till renskötseln. Till exempel att en same avlidit eller fått barn. En sån uppgift är irrelevant.

- dessutom är många av källorna muntliga, ofta i andra eller tredje hand. Det vimlar också av reservationer av typen "vi tror", "vi gissar", "torde vara" och så vidare, något som inte håller i seriös forskning, säger lennart stenman.

"närmast pinsamt"

han är starkt kritisk till utredningen och skräder inte orden om motpartens tyngste expert:

- nej, det är närmast pinsamt att samebyarna lägger sån vikt vid peter ericsons utredning. Som forskning är det inte mycket att ha.

Det återstår att se vad tingsrätten anser om ericson, stenman och alla de andra forskarna som parterna lutat sig emot i sin bevisning. Väljer man att tro på den ene, blir det automatiskt ett slags misstroende mot den andre.

I veckan inleds förhören med experterna.

Bertholof Brännström 2005-11-01

<http://vk.se/Article.jsp?article=24363>

INGET JÄV I RENBETESMÅL

De tre stämda samebyarna i höstens stora renbetesmål, har redan nu åkt på ett bakslag. Samebyarnas ifrågasättande av rådmannen anders aurell som domare, får inget stöd av umeå tingsrätt. Men samebyarna överklagar beslutet. Bakgrunden är malmödomaren anders aurells deltagande och ställningstaganden i det uppmärksammade renbetesmålet i östersunds tingsrätt. En tvist där tåss-åsens sameby förlorade vinterbetesrätten mot ett antal privata fastighetsägare.

Samebyarna vapsten och umbyn i tärna-hemavan samt ran i ammarnäs, som nu står stämda av över 100 markägare i nordmaling, menar att aurell tagit ställning i flera rättsfrågor som också kommer upp i höstens rättegång i umeå.

Urminnes hävd

bland annat är samebyarna missnöjda med hur tingsrätten i östersund behandlat frågan om "urminnes hävd", och om hur lång tid renbete ska ha förekommit på en fastighet för att detta ska gälla.

Domen i östersund har också överklagats av tåss-åsens sameby, och advokaterna i nordmalingsmålet "bedömer det inte som osannolikt att hovrätten kommer att undanröja tingsrättens dom". Något som man menar förstärker ifrågasättandet av aurell:

- mot bakgrund av detta anser vi det olämpligt att anders aurell deltar när tingsrätten avgör de rättsfrågor som aktualiseras i målet, skriver samebyarna i sitt yttrande.

Men umeå tingsrätt avfärdar alltså misstanken om jäv. I ett beslut från i måndags säger man att aurells deltagande i östersundsmålet inte gör honom jävig i nordmalingsmålet.

- tingsrätten lämnar därför invändningen om jäv utan bifall, skriver man i beslutet.

Ett beslut som alltså same-byarna inte finner sig i. Ett överklagande är på väg.

Bertholof Brännström 2005-11-01

<http://vk.se/Article.jsp?article=24361>

RENBETESMÅL GER BÅDE OPTIMISM OCH BESK BISMAK

En spirande optimism, men också en otäck bismak. Det är känslan hos de samer som följer det stora renbetesmålet i umeå tingsrätt.

- flera historiska källor som motparten använder är rent rasistiska, säger liecelott omma i vapstens sameby.

- det känns minst sagt jobbigt att lyssna på uppläsningar ur gamla böcker som speglar ett helt annat synsätt på samerna. Markägarparten borde hålla sig för god för att använda källor som bygger på sådan okunskap, säger hon.

Hon pekar på norrlandsskildraren abraham hülphers som på 1700-talet beskrev de bofastas ogillande av tiggarlappar och 1800-talsprästen lars levi laestadius som också skriver om motsättningar mellan samer och nybyggare.

- det fanns ett hat mot samerna som lyser igenom i det som läses upp. Det känns otäckt och jag förstår inte varför markägarsidan vill använda så otidsenliga och icke-humanistiska dokument, säger hon.

Optimist

olle larsson i rans sameby håller med. Men han är ändå optimistisk inför fortsättningen av maratonrättegången.

- jo, jag är jättenöjd så här långt. Ju fler dagar vi har hållit på desto bättre har det känts, säger han och berättar att ran försöker närvara med minst fem representanter per rättegångsdag. Det blir många arbetsdagar på sju veckors förhandlingar?

- visst, och det är dessutom en besvärlig tid med renskiljning och annat. Men målet är otroligt viktigt för oss och det har hittills inte varit några problem att få folk att ställa upp, säger olle larsson.

Från de runt 100 inblandade fastighetsägarna i nordmaling är uppslutningen inte lika mangrann, men varje dag finns några på plats. Dessutom andra markägare.

- jag är inte part men personligen intresserad. Det är bra att rättighetsfrågan klargörs, säger thorbjörn nyberg från hummelholm.

Stora ekonomiska värden

han var själv med i processen från början, men backade ur när rättsskyddet inte räckte för att täcka kostnaderna. Dock stödjer han markägarsidan i åsiten att renar historiskt sett inte betat i nordmaling i den omfattningen att sedvanerätt uppstått.

- det är klart att jag vill ha ett sånt beslut. Det handlar om äganderätten och stora ekonomiska värden, säger han och pekar på att konflikten egentligen är politikernas och statens ansvar.

Liecelott omma i vapsten håller med, och ser rättegången som ett misslyckande:

- staten har det yttersta ansvaret, men det har man inte tagit. Det finns ingen vinnare i ett sånt här mål, säger hon.

Rättegången fortsätter på tisdag.

Bertholof Brännström 2005-10-27 <http://vk.se/Article.jsp?article=31401>

SAMERNA VANN I NORDMALINGSMÅLET

Samebyarna vapsten, ran och umbyn vann i det uppmärksammade nordmalingsmålet. Stora glädjescener utspelade sig bland samerna på umeå tingsrätt när rätten för em stund sedan avkunnade sin dom. Striden som pågått i sju år och som avhandlats under sju veckor vid umeå tingsrätt fick därmed en överraskande utgång. Dagens dom går nämligen helt emot tidigare domar där samerna förlorat i liknande processer.

Över 100 markägare i nordmaling har stämt de tre samebyarna för att de låter sina renar beta i området. Det tingsrätten haft att utreda har varit om samerna har sedvanerätt till vinterbete i nordmalingsområdet.

Målet har väckt stor uppmärksamhet och tingsrättens dom är av principiellt stor betydelse. Flera markägare i kustområdet norr om umeå har med stort intresse följt den pågående processen.

Obeskrivlig glädje

bland samebyarnas representanter var glädjen närmast obeskrivligt stor efter tingsrättens dom. Tårar, omfamningar och breda leenden syntes överallt i trängseln.

- självklart är jag glad, sa en behärskad liecelott omma, ordförande i vapsten sameby. Även om jag som obotlig optimist hade trott att rättvisan skulle segra, känns det här som en stor seger för samerna. Nu kan mina ungdomar hoppas på en framtid.

Besvikelse bland markägarna

bland markägarna var besvikelsen desto större. Bert hägglund från sunnansjö var segerviss innan domen föll, och hade svårt att förstå rättens utslag:

- det har inte funnits några renar på mina marker tidigare. Men uppenbarligen går det att skaffa sig sedvanerätt på bara några årtionden, sa han.

Om ett överklagande kommer ville han inte sia just nu. Första ska domen läsas och en bedömning göras med advokaterna.

Läs mer om innehållet och kommentarer till domen i morgondagens vk.

2006-01-20

<http://vk.se/Article.jsp?article=43827>

FÖR MÅNGA RENAR I LÄNET

Tre av sju samebyar i västerbotten har för många renar. Länsstyrelsen som satt gränsen för maximalt antal uppmanar nu samebyarna att minska antalet. Rennäringsdelegationen hos länsstyrelsen i västerbotten har tagit fram nya referensvärden för högsta antalet renar per sameby.

Värdet bygger på beslut tagna 2003 och den gamla byordningen från 1946. Antalet renar per sameby ligger högt värderat eftersom det ännu inte är klart hur man ska räkna fram exakt hur många renar varje sameby ska få ha.

Försök har nämligen gjorts på att räkna ut antalet renar med betestillgång som grund. Det fungerade dåligt. Nu pågår ett arbete hos sametinget där det ska bestämmas antal renar per hektar mark som samebyarna förfogar över. Problemet är att där är flera samebyar i länet oense om vart gränserna går.

Därför tar nu länsstyrelsen fram en preliminär beräkning och skickar samtidigt ut brev till alla där man uppmanar till att hålla sig under gränsvärdet. Rans och vilhelmina sameby ligger vardera cirka 1000 renar över gränsvärdet medan vapstens sameby ligger ett antal hundra renar över.

2008-10-01

<http://vk.se/Article.jsp?article=219770>

PAUS I LÅNG STRID OM RENSKÖTSELRÄTT

Efter 35 års strid ska renägaren stig-harry johansson och vapstens sameby nu försöka komma överens. Hovrätten fick i går de två motparterna att lägga ner strids-yxan för att söka förlikning. Men från samebyns sida har inget förändrats.? Nej, inte i sak. Johansson är inte medlem i vapsten och har inte heller ansökt om medlemskap. Men vi är beredda att lyssna på vad han egentligen vill, säger vapstens ombud, advokat lars melin.

Den långdragna tvisten handlar i grunden om renskötselrätten och just medlemskapet i samebyn ? Och därmed de rättigheter som följer med. Stig-harry johansson i ängesdal utanför tärnaby bedriver renskötsel i mindre skala och har kämpat för att bli accepterad av vapsten alltsedan början av 70-talet. Men samebyn har hela tiden hävdade att han inte uppfyller kraven. Renar i hägn. Bland annat godkänner inte vapsten den intensiva form av renskötsel i hägn, så kallad farmning, som johansson ägnar sig åt. Byn har också pekat på att han inte deltar i renskötsel inom samebyns betesområde eller i samebyns regi. Man har också ifrågasatt om stig-harry johanssons renmärke överhuvudtaget varit giltigt.

Märket godkänt. Tvisten har minst sagt varit en följetong inte bara i tärnaby, utan också i olika rättsliga instanser. Efter flera års kamp fastställde dock kammarrätten år 2000 johanssons rätt till renmärke. Kammarrättens uppfattning var att han därmed också var medlem i vapstens sa-meby.

Stärkt av domen ville då stig-harry johansson ha ut vissa handlingar från same-by. Eftersom vapsten fortfarande ansåg att han inte var medlem, vägrade byn att lämna ut handlingarna och bråket tog ny fart.

I april år 2004 gav lycksele tingsrätt samebyn rätt; johansson hade inte lyckats bevisa att han är medlem i vapsten. Tingsrätten lutade sig mot ett annat beslutsunderlag och hävdade att kammarrättens dom inte hade särskilt stark bevisverkan.

Som en följd av tingsrättens dom tvingades stig-harry johansson stå för rättegångskostnaderna på närmare 150 000 kronor.

Han överklagade dock domen och i går tisdag togs alltså målet upp i hovrätten för övre norrland. Efter några timmars förhandlingar ajournerades rättegången till i slutet av januari år 2007.

Försök till förlikning

till dess ska vapsten och stig-harry johansson ? Under ledning av hovrätten ? Försöka komma fram till en gemensam hållning, så kallad förlikning.

? Om vi genom en förlikning kan öka förståelsen för varandra är mycket vunnet, säger johansson. Den här tvisten har tagit hårt på krafterna och också ekonomin.

? Vi är beredda att lyssna på stig-harry johansson. Men i sakfrågan har inget förändrats, säger vapstens ombud, advokat lars melin.

Lyckas parterna inte komma överens innan den 23 januari 2007 återupptas hovrättsförhandlingarna.

Bertholof Brännström 2006-11-14

<http://vk.se/Article.jsp?article=88364>

GLÄDJETÅRAR EFTER BESKEDET

Med glädjetjut, omfamningar och tårar togs beslutet emot av de samer som samlats i tingsrättens foajé. - äntligen! Det här var det bästa som kunde hända. Lättnaden är enorm, sa unga lisa omma från vapsten och torkade glädjetårar. Lisa var en av de många samer som sökt sig till umeå tingsrätt för att ta del av domen i det omfattande nordmalingsmålet. Strax före elvaslaget var stämningen behärskad men spänd bland markägare och renägare. Intresset var också stort från medierna, journalister från både lokala och nationella medier trängdes i entrén.

Kaotiskt

när domstolssekreterare karin sandgren klev fram för att dela ut den 152 sidor tjocka domen blev det närmast kaotiskt. Alla ville ha sitt exemplar.

Efter några nervösa sekunder stod det helt klart vem som vunnit.

Samebyarnas representanter kastade sig i varandras armar med tjut och glädjetårar.

- vad kan man vara annat än glad. Nu kan mina ungdomar tro på framtiden, sa ordföranden i vapsten sameby, liecelott omma.

Otroligt skönt

- det känns så otroligt skönt, jublade åsa larsson i ran. Väntan har varit så lång. Nu kan vi koncentrera oss på renarna.

Samebyarnas ombud, göteborgsadvokaterna camilla wikland och lars melin, var förstas också nöjda:

- ja, nöjda och lättade, sa wikland. Vi hoppas att det här dessutom är ett trendbrott för synen på de renskötande samerna och deras rättigheter.

Större tyngd

kollegan lars melin konstaterade, när han skummat domen, att tingsrätten till stora delar gjort samma bedömning av bevisningen som han själv.

Särskilt nöjd var han över att rätten ställt samma beviskrav nu som i de tidigare renbetesmålen, men alltså kommit fram till en annan slutsats.

- det ger domen större tyngd. Trots hårda krav på lång historia för att sedvanerätten ska uppstå har man kommit fram till att den finns i nordmaling.

- det är också intressant att notera rättsinställning att den som påstår att sedvanerätten upphört, också tvingas bevisa detta.

Något som fastighetsägarna alltså misslyckats med. Melin riktade också en uppmaning till motparten, som nu har att fundera på om de ska överklaga eller ej:

- jag kan förstå om de en sån här dag känner stor besvikelse. Men domen är välskriven och det är nog bra att fundera ett tag innan man väljer att gå vidare. Framför allt kan det vara dumt att dras med i en kollektiv överklagan, menade lars melin.

Inget firande

något firande, det hade dock samebyarna inte planerat. Förmodligen för att utgången ändå var oväntad. Medan advokat melin menade att det skulle bli "trevligt nog" att läsa domen och prata om den, gav unga renskötaren lisa omma en annan bild av glädjen:

- vi firar inombords. Jag går redan omkring i ett enormt rus. Bertholof brännström 2006-01-21
<http://vk.se/Article.jsp?article=43941>

